

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ В СЕКТОРІ
БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ**

✓ *Нормативне регулювання діяльності
військового омбудсмена*

- **ЕКОНОМІКА**

✓ *Законодавче регулювання криптовалютного
ринку в Україні*

№ 12 (298) ЧЕРВЕНЬ 2025

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 12 (298) 2025

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор
Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України
про нові штрафи за митні порушення 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Чернявська Л.

Нормативне регулювання діяльності
Військового омбудсмана: українські
напрацювання та світовий досвід..... 3

Беззуб І.

Законодавче регулювання криптовалютного
ринку в Україні: оцінки експертів 13

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 26

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України про нові штрафи за митні порушення

Президент України В. Зеленський підписав Закон України №4323-ІХ щодо адміністративної відповідальності за порушення митних правил.

Про це повідомляє пресслужба Верховної Ради України в Telegram.

«Документ гармонізує положення Митного кодексу України з конституційною практикою та сучасними європейськими підходами у сфері митного правозастосування», – сказано в повідомленні.

Що передбачає Закон:

- розмір штрафу буде залежати від того, який орган його накладає;
- змінюються підходи щодо обов'язковості конфіскації товарів;
- волонтери звільняються від відповідальності, якщо до 1 квітня 2024 р. ввозили для ЗСУ авто в режимі транзиту або тимчасового ввезення.

Закон встановлює нові розміри штрафів за вчинення порушень:

- за порушення, передбачені ч. 6 ст.ст. 470 та 481 Митного кодексу України (МКУ), – від

8000 до 12 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (НМДГ);

- за порушення ст.ст. 472, 482 та ст. 484 МКУ – в розмірі від 50 % до 100 % вартості товарів або транспортних засобів;

- за порушення ч. 2 ст. 482 МКУ – від 150 % до 200 % вартості товарів або транспортних засобів;

- за порушення ст. 476 МКУ – від 1000 до 2000 НМДГ;

- за порушення ст. 479¹ МКУ передбачено фіксований розмір штрафу в сумі 1000 НМДГ.

Верховна Рада України ухвалила відповідний законопроект 25 березня 2025 р.

Нагадаємо, з початку року митні органи виявили 4095 порушень митних правил на 5,7 млрд грн. У 1511 справах про порушення митних правил тимчасово вилучено предмети правопорушень на суму майже 340 млн грн (*Finance.ua* (<https://news.finance.ua/ua/zelenskyi-pidpysav-zakon-pro-novi-shtrafy-za-mytne-porushennya>)). – 2025. – 2.07).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Л. Чернявська, наук. співроб., НЮБ НБУВ

Нормативне регулювання діяльності Військового омбудсмана: українські напрацювання та світовий досвід

На розгляді Верховної Ради України перебуває ініційований Президентом України законопроект № 13266 про Військового омбудсмана (готується друге читання). Документ передбачає запровадження відповідної посади та Офісу Військового омбудсмана як допоміжного органу при Президентові України для здійснення функцій цивільного демократичного контролю в секторі безпеки й оборони, що передбачені в Законі України

«Про національну безпеку України». Додатково на розгляді ВРУ перебуває пов'язаний законопроект № 13267 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо діяльності Військового омбудсмана».

Ключові характеристики пропонованої новачки такі: Президент України призначатиме Військового омбудсмана та його заступників строком на п'ять років, з обмеженням обіймати

цю посаду понад два терміни поспіль. За словами уповноваженої Президента України з питань захисту прав військовослужбовців О. Решетилової, під час підготовки документа виходили з того, що фактично створюється допоміжний орган Верховного Головнокомандуюча для здійснення ним цивільного демократичного контролю, про що зазначено в Законі України «Про національну безпеку України». За словами посадовиці, уповноважений не може працювати у вертикалі Міністерства оборони України, тому що цей орган має мати функції цивільного контролю за всім сектором безпеки (це не тільки Збройні сили України, це і Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, СБУ, Служба зовнішньої розвідки України і багато інших структур, де проходять служби військовослужбовців).

Законопроект про Військового омбудсмана захищає не лише діючих військових, а й ветеранів та їхні сім'ї. Ветерани зможуть скаржитися на затримки соціальних виплат, проблеми з пільгами чи медичною реабілітацією. Сім'ї загиблих матимуть право оскаржувати рішення щодо компенсацій. У 2025 р. 1,2 млн ветеранів потребують підтримки, але лише 60 % отримують її вчасно. Законопроект про Військового омбудсмана створює механізм, який спростить доступ до пільг і захистить права сімей. Це особливо важливо для поранених і тих, хто повертається до цивільного життя.

За словами О. Решетилової, у Положенні про уповноваженого виписані функції, які він здійснює як фактично радник Президента України. Ідеться, зокрема, про моніторинг, координацію різних державних органів, доповіді та рекомендації Президенту України. Поміж іншого, уповноважений бере на себе розширені функції щодо опрацювання скарг, тому що вони виявляють системні проблеми. Законопроектом визначено порядок подання та розгляду скарг воїнів, проведення перевірок у військових частинах та органах військового управління у зв'язку з порушенням прав військовослужбовців, а також процес підготовки висновків і взаємодії Військового омбудсмана з іншими державними органами.

Оскільки на момент повномасштабного вторгнення в Україні не було створено інфраструктуру захисту прав військовослужбовців і велика кількість проблем і скандалів із порушенням прав військовослужбовців призводила до формування відчуття несправедливості у війську, потреба створення правозахисної інституції для військовослужбовців стала очевидною для всіх. Спочатку сформувалося Центральне управління захисту прав військовослужбовців у Міністерстві оборони України, яке діє зараз. Воно доволі ефективно вирішує проблеми, реагує на скарги, але це внутрішня інспекція тільки Збройних сил України. А сектор безпеки й оборони в Україні значно ширший. І, очевидно, що має бути орган, інституція, які би могли відпрацьовувати ці скарги, реагувати і виробляти певні політики захисту прав, забезпечення захисту прав людини в секторі безпеки й оборони.

Коментуючи досить логічне застереження про перетин повноважень утворюваної посади з відповідною інституцією та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, О. Решетилова наголошує: запропонована структура жодним чином не обмежує і не має права обмежити права конституційного органу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. І він так само може займатися правами військовослужбовців, просто за своєю природою це абсолютно різні інституції. По-перше, представник Уповноваженого з прав людини в системі органів сектору безпеки й оборони займається цілою низкою напрямів: це і повернення депортованих та викрадених дітей, і військовополонені та цивільні заручники. Захист прав військовослужбовців у силу масштабності завдань доцільно виділяти в окремий напрям. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, в Офісі якого є окремий представник Уповноваженого з прав людини в системі органів сектору безпеки й оборони не справляється з великою кількістю скарг з боку військовослужбовців. На цьому, зокрема, наголошують О. Решетилова і очільник організації «Юридична сотня», що надає правову допомогу учасникам російсько-української війни та їхнім родинам Ю. Морій.

Що ж до підпорядкування, то ініціатори законопроекту підкреслюють різницю у підходах: якщо Уповноважений Верховної Ради України здійснює загальний нагляд за правами людини в усіх органах влади, зокрема в секторі безпеки й оборони, то та модель, яка прописана у законопроекті – Військовий омбудсман стає частиною сектору безпеки й оборони, частиною управлінської вертикалі Верховного Головнокомандувача і включається у вирішення певних питань. Вона апелює до практик, що вже мають місце у структурах сил оборони: якщо омбудсман бачить невідповідність якогось наказу, чи якогось нормативного документа реаліям, чи розуміє, що він працює якимось не так, то скликає нараду, на якій виписуються зміни до цього нормативно-правового акту, адвокатує ці зміни, проводить їх через Міністерство оборони України, Кабінет Міністрів України. Якщо омбудсман бачить, що є проблема з бойовою підготовкою у частині забезпечення прав військовослужбовців, то разом із заступником Головнокомандувача Збройних сил України, який відповідальний за цей процес, продумують, які зміни можна внести для виправлення ситуації. Так сталося, наприклад, з базовою загальною військовою підготовкою, коли обмежено придатні проходили підготовку з тим самим фізичним навантаженням, як і люди, визнані ВЛК здоровими. Було ухвалено рішення скоротити для них базову загальну військову підготовку і зменшити фізичне навантаження для цих людей. Такі кейси О. Решетилова наводить в якості прикладів ефективності моделі, що її передбачили автори законопроекту. Вона підкреслює, що Військовий омбудсман є частиною процесів і на себе бере таку ж відповідальність за ухвалення і реалізацію рішення, як і будь-який інший орган сектору безпеки й оборони. Тоді як парламентський Уповноважений з прав людини – «над процесом»; він спостерігає, здійснює нагляд і вказує на проблеми. Крім того, на думку народного депутата з оборонного Комітету О. Федієнка, Військовий омбудсман вирішуватиме «непублічні питання» і

працюватиме на випередження. Тому при правильній взаємодії парламентський Уповноважений і військовий омбудсман можуть доповнювати один одного.

Наразі обговорюються практичні питання функціонування Офісу Військового омбудсмана – від кадрових потреб (за сьогоденними реаліями йдеться про 60–150 співробітників); фінансування (бюджет на створення апарату нової інституції оцінюють у 150–200 млн грн, що становить 0,01 % оборонних витрат; не виключено – за підтримки міжнародних партнерів, як Канада чи ЄС).

Загалом правозахисники цей законопроект вважають надзвичайно актуальним. Вони констатують, що скарг з боку військових на порушення їхніх прав зараз справді стало багато: на «гарячі лінії» правозахисних організацій військові переважно скаржаться через проблеми, пов'язані із грошовим утриманням і виплатами, відпусткою та лікуванням, лунає критика на адресу лікарських комісій і через порушення процедури мобілізації. І О. Решетилова, і Ю. Морій зауважують, що разом із запровадженням посади Військового омбудсмана потрібно змінювати всю систему надання правової допомоги військовослужбовцям.

Випадків порушення прав військових чимало. Лише Уповноважений Верховної Ради України з прав людини впродовж неповних двох років (2022–2024 рр.) отримав понад 10 тис. звернень, що стосуються прав військовослужбовців, військовозобов'язаних, персоналу сектору безпеки й оборони та членів їхніх родин. З 2022 р. по кінець 2024 р. бійці ЗСУ надіслали Уповноваженому ВРУ з прав людини 1964 скарги на військові частини. До омбудсмана у 2022 р. надійшло 435 звернень (у 136 порушник – ВЧ), у 2023 р. – 2779 звернень (у 792 порушник – ВЧ), у 2024 р. – 3807 звернень (у 1036 порушник – ВЧ).

Найбільше (понад 60 %) звернень стосувалося недотримання прав і свобод, пов'язаних із проходженням військової служби. Зокрема, зауваження громадян стосувались стану виплати грошового забезпечення військовослужбовцям, які знаходяться на лікуванні внаслідок поранення, неправомірних

обмежень у грошовому забезпеченні осіб, виведених у розпорядження у зв'язку з отриманими пораненнями та тривалим перебуванням на лікуванні, ігнорування висновків військово-лікарських комісій щодо обмежень у службовому використанні військовослужбовців, визнаних непридатними до служби в десантно-штурмових військах, плавскладі, морській піхоті та спецпородах.

Близько 23 % звернень стосувалося порушення прав під час мобілізації. Були звернення і щодо порушення прав сімей загиблих (померлих) ветеранів війни та сімей загиблих (померлих) захисників і захисниць України. У 2024 р. суттєво збільшилась кількість звернень щодо звільнення від військової служби через релігійні переконання. «За результатами розгляду письмових звернень/скарг громадян протягом 2023–2024 років було поновлено права майже 1,1 тисячі громадян у 653 випадках», звітують в Офісі Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. У 2025 р. ЗСУ також стикаються з численними викликами, найпоширенішими з них є: затримки виплат – бійці скаржаться на несвоєчасне нарахування бойових чи додаткових винагород; неналежне забезпечення – брак форми, обладнання чи медичної допомоги на передовій; порушення командирами – незаконні накази, тиск чи ігнорування прав на відпустку; проблеми з ТЦК – скарги на порушення під час мобілізації чи обліку.

Як вказується на сторінці правозахисного центру для військовослужбовців «Принцип» у соцмережі Facebook, нині український військовий має, на перший погляд, чимало шляхів для захисту своїх прав. Можна звернутися на «гарячу лінію» Міністерства оборони України, де створене Центральне управління захисту прав військовослужбовців. Також можна подати рапорт командиру, вищому командуванню або Військовій службі правопорядку (ВСП). «Та проблема цих механізмів у тому, що в будь-якому випадку командиру стає відомо, хто саме на нього поскаржився, тож це стає небезпечно для військовослужбовця. Коли командування вчиняє протиправні дії, військові часто не повідомляють про правопорушення, адже

боятися за свою безпеку. Нерідко командири можуть зловживати службовим становищем, погрожувати або навіть карати».

Можна також звернутися до інституцій, які не залежать від військової системи, наприклад, до прокуратури, Державного бюро розслідувань чи Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Омбудсман має окремого представника, що опікується захистом прав військових на службі в державних органах сектору безпеки та оборони, призовників, військовозобов'язаних, резервістів та членів їхніх сімей. «Але такі звернення почасти також не допомагають», – зауважують у «Принципі».

Ветеранка та правозахисниця А. Сарнацька призначення О. Решетилової оцінює позитивно, проте, не очікує, що це вирішить проблеми армії, але вважає сигналом про те, що на проблеми військових реагуватимуть. Водночас в А. Сарнацької є побоювання щодо того, чи зможе омбудсман діяти ефективно, адже наразі, на її думку, в Україні немає правової бази для діяльності Військового омбудсмана. За 10 років війни в Україні немає військових судів, немає системи військової юстиції. О. Решетиловій буде дуже важко діяти, впливати, окрім як своєю репутацією та публічністю. Тому що в неї немає повноважень, немає нормативних актів і це проблема.

Утім, на думку І. Колганова, керівника практики військового права, військового юриста ЮК «Приходько та партнери», повноважень у Військового омбудсмана більш, ніж достатньо. Однак є питання в тому, як до цих повноважень будуть ставитись «профільні» структури Сил оборони України та реагувати на відповідні зауваження і перевірки Офісу Військового омбудсмана. Запропонованої дисциплінарної відповідальності за виявлені омбудсманом порушення, на його думку, не завжди може бути достатньо. «Дисциплінарні стягнення зазвичай обмежуються доганами, попередженнями або службовими переміщеннями. В умовах воєнних дій це слабкий стримуючий фактор, особливо для посадовців, які зловживають владою або системно ігнорують права військових», – переконаний фахівець. На думку І. Колганова, важливо, щоб військовий омбудсман мав

повноваження передавати матеріали до ДБР чи інших правоохоронних органів задля розслідування кримінального правопорушення та міг бути учасником дисциплінарного або судового провадження. Разом з тим, доцільно брати на цю посаду колишніх військовослужбовців, «які розуміються на справі «зсередини» та знають усі проблемні місця в лавах Сил оборони України». Загалом Військовий омбудсман тоді стане реальним захисником прав військових в Україні, якщо дійсно буде незалежним від Міноборони, матиме доступ до об'єктів військової інфраструктури, швидко реагуватиме на порушення, підтримуватиметься нормативною базою та ресурсами, вважає І. Колганов.

На думку виконавчого директора Української Гельсінської спілки з прав людини О. Павліченка, для українського контексту ключовою також має стати незалежність майбутньої інституції. На його думку, це не може бути орган при якійсь державній структурі – чи-то Офіс Президента України, чи-то якомусь міністерстві. Це структура, яка має існувати і функціонувати окремо, незалежно від тих органів, які є порушниками, і мати можливість впливати на ситуацію.

Водночас, як вказує військовий експерт Інституту євроатлантичного співробітництва (ІЕАС) І. Козій, в умовах воєнного стану зробити орган справді незалежним юридично важко. Адже вносити зміни в Конституцію України протягом війни заборонено. Незалежність у питанні розслідування порушень прав військових можна досягти і шляхом докорінних змін системи демократичного цивільного нагляду, але це потребує реформи парламенту. Водночас, за його словами, підпорядкування Уповноваженого з прав військових Президенту України, який є Верховним Головнокомандувачем Збройних сил України, не означає інституційної незалежності та суперечить стандартам ЄС та НАТО.

Загалом інститут Військового омбудсмана не є чимось унікальним, адже давно функціонує в таких країнах, як Бельгія, Великобританія, Норвегія, Канада, Німеччина та Австрія.

Захист прав людини в секторі безпеки й оборони є однією з вимог до України на

євроінтеграційному шляху. Але першопричиною була очевидна потреба в такій інституції. Для держави України захист прав людини навіть на четвертому році широкомасштабної війни є пріоритетом. В європейських країнах немає настільки розбудованої інфраструктури захисту прав військовослужбовців, оскільки вони не мали такої потреби. Хоча багато європейських країн має значно більший досвід у цій сфері. Цей досвід для України важливий. Є різні моделі Військових омбудсманів у світі. І все залежить від традицій держави, від необхідності. Десь є парламентські Військові омбудсмани, десь внутрішні інспекції.

Уперше посаду Військового омбудсмана засновано парламентом Швеції 19 травня 1915 р. Надалі позитивна практика діяльності шведського спеціалізованого омбудсмана у військовій сфері була врахована іншими країнами. Зокрема, у 1952 р. військового омбудсмана запроваджено в Норвегії, у 1956 р. – в Німеччині, надалі і в інших країнах світу (Ізраїль, Швейцарія, Австралія, Боснія і Герцеговина, США тощо). Сьогодні нараховується більше 25 країн, де успішно функціонують ці правозахисні інститути. А в Канаді навіть паралельно функціонує дві спеціалізовані інституції, які займаються захистом прав військовослужбовців – омбудсман у справах Міністерства національної оборони і збройних сил та омбудсман у справах ветеранів. При цьому перший займається питаннями захисту прав військових дійсної служби, а другий приймає і розслідує скарги від ветеранів збройних сил.

Запровадження цілим рядом країн таких спеціалізованих правозахисних інституцій пояснюється декількома причинами, по-перше, тим, що військовослужбовці належать до соціальної групи, яка має особливий статус, пов'язаний зі специфікою їх діяльності (ієрархічна природа армії утруднює розв'язання проблем захисту прав військовослужбовців у будь-якій державі), по-друге, вони зазнають найбільш активного юридичного впливу, оскільки, окрім загальних законів, на них поширюються спеціальне законодавство, яке регламентує порядок проходження

військової служби, по-третє, це бажання зміцнити цивільно-демократичний контроль над збройними силами, по-четверте, це необхідність поліпшення ситуації із захистом прав людини у питаннях військовослужбовців за рахунок створення більш ефективних механізмів обробки скарг та реалізації заходів для ліквідації виявлених недоліків, по-п'яте, це прагнення створити незалежний механізм контролю якості, який би дозволив здійснювати нагляд за дотриманням встановлених процедур, правил і принципів діяльності у збройних силах.

Хоча це не єдині причини введення такого роду спеціалізованих омбудсманів. У деяких країнах їх запровадження супроводжувалося певними проблемами в середині самих збройних сил чи які мали місце у військовій сфері держави. Так, наприклад, у Канаді інститут Військового омбудсмана був створений у 1998 р. після серії скандалів, пов'язаних із порушенням прав військових країни під час їх участі в миротворчій місії в Сомалі у 1992–1993 рр. Так само у Великій Британії Військового омбудсмана було запроваджено в 2006 р. у зв'язку зі скандалом, який мав місце на одній із військових баз, де загинули новобранці. Проте такі обставини введення спеціалізованої інституції захисту прав військових не є закономірністю, а радше розглядаються як надзвичайні причини.

У країнах, де функціонує ця інституція, мають місце різні його моделі. Зокрема, можна виділяти різновиди Військових омбудсманів, статус яких визначений на рівні:

- Конституції та уточнений поточним законодавством країни (Албанія, Аргентина, Німеччина, Гондурас, Колумбія, Мексика, Намібія, Польща, Румунія, Перу, Венесуела);
- закону держави (Боснія і Герцеговина, Коста-Ріка, Ірландія, Велика Британія);
- підзаконних нормативних актів (Канада – постанова уряду).

Безумовно, що визнання статусу Військового омбудсмана на рівні Основного закону підвищує його авторитет, окреслює особливу роль і значення для суспільства і країни, прирівнює його до вищих органів державної

влади, легітимізує його правове становище і виступає гарантією його довгострокової діяльності, оскільки припинити його функціонування можна тільки на підставі внесення відповідних змін до Конституції, що значно важче зробити, ніж внести зміни до звичайного закону. Водночас на сьогодні зарубіжна практика не знає прикладів, коли б статус Військового омбудсмана нівелювався по причині того, що він врегульований не на рівні Основного закону, а звичайним законом чи підзаконним нормативним актом. Це пов'язано із загальновизнаним суспільним авторитетом інституту омбудсмана взагалі, бажанням зміцнити механізм захисту прав військовослужбовців, високою ефективністю його правозахисної роботи, підтримкою громадянським суспільством цієї інституції та іншими чинниками.

По-друге, щодо місця в механізмі державної влади виділяють:

- парламентські моделі Військових омбудсманів (Австрія);
- моделі омбудсманів, які функціонують в лоні виконавчої гілки влади (Австралія, Бельгія, Франція, Голландія, США, Словенія та ін.).

Парламентські моделі спеціалізованих омбудсманів характеризує те, що вони функціонують в рамках парламентаризму (призначаються парламентом, звітують перед ним, несуть відповідальність перед парламентом і тільки він має право достроково припинити їх повноваження) і розглядаються як додаткові механізми парламентського контролю за діяльністю органів влади з метою недопущення порушень ними прав військовослужбовців (хоча при цьому самі Військові омбудсмани залишаються функціонально самостійними і незалежними правозахисними інституціями).

Виконавчі моделі Військових омбудсманів характеризуються тісною співпрацею з виконавчою гілкою влади і передусім Міністерством оборони країни – призначаються або урядом, або безпосередньо міністром, інформують їх про свою правозахисну діяльність тощо. Робота таких омбудсманів робить діяльність виконавчої гілки влади у сфері захисту прав військовослужбовців

більш демократичною, гнучкою, ліберальною чим підвищується її престиж і авторитет міністерства оборони країни.

Можна виділяти моделі Військових омбудсманів, які:

- структурно входять до складу збройних сил (Австралія, Бельгія, Франція, Голландія, США, Словенія);

- не входять до складу збройних сил, але уповноважені займатися виключно питаннями військових (Гондурас, Естонія, Колумбія, Мексика, Намібія, Німеччина, Польща, Румунія, Сербія, Угорщина, Чорногорія, Філіппіни, Фінляндія, Швеція);

- омбудсмани загальної компетенції, в яких законодавчо передбачена функція захисту прав військовослужбовців (Австрія, Велика Британія, Ірландія, Норвегія, Україна та цілий ряд інших країн).

Найбільш прийнятною для військових є модель, коли омбудсман входить до складу збройних сил країни. За цією схемою Військовий омбудсман сам є військовим і, як правило, входить до складу штатної структури командування збройних сил. У цьому випадку він на професійному рівні знає військову нормативну базу і проблеми військових, потенційно є більш доступним для скаргників, розбирається в тонкощах питань військового управління, особливостях проходження служби військовослужбовцями в різних родах військ, військових підрозділах тощо. Тобто можна говорити, що за цієї моделі омбудсман здійснює захист прав військовослужбовців і прирівняних до них осіб професійно зі знанням справи. Правда, при цьому мають місце такі ризики як незалежність і відповідно об'єктивність розгляду омбудсманом скарг, оскільки він підпорядковується вищестоящому командуванню і повинен виконувати їх вказівки. Також є ризики, що як військовий, він буде уникати розглядати скарги, які суперечать інтересам військової ієрархії чи які стосуються гострих актуальних проблем армії, що при розгляді матимуть наслідком зниження її авторитету, довіри до неї з боку суспільства. Це велика вада статусного функціонування омбудсмана. Як зазначають

фахівці: «Незалежність має вирішальне значення для діяльності інститутів омбудсмана, і саме від рівня незалежності, як вважають більшість експертів, залежить ефективність роботи цих інститутів. У доповіді Ради Європи за 2003 рік зазначалося: «Він/вона краще виконує свої функції, коли виступає в якості незалежного, незацікавленого посередника. [...] Омбудсман має переконати суспільство у тому, що він виступає в якості неупередженого, об'єктивного наглядового органу, який притягає до відповідальності уряд і органи державного управління». У даному випадку поняття «незалежність» включає в себе три елементи, і тільки при наявності всіх цих трьох елементів, а саме інституційної незалежності, оперативної незалежності та особистої незалежності, діяльність інституту омбудсмана може бути ефективною і водночас об'єктивною».

Про потребу незалежності у своїй роботі зазначають також самі Військові омбудсмани. Так, омбудсман Канади у справах Міністерства національної оборони і збройних сил в одному зі своїх щорічних звітів наголошує: «[цей інститут] має залишатися повністю незалежним від вертикалі управління збройних сил і від цивільної структури управління Міністерства оборони. Незалежність є абсолютно необхідною для того, щоб наші дії, висновки чи рекомендації залишилися вільними від «впливу» (реального чи очікуваного). Тільки дійсно незалежний Омбудсман, який не має формальних зв'язків з вищою організацією або потенційного конфлікту інтересів, буде користуватися довірою й повагою з боку оборонного співтовариства і тих, чий дії або рішення він перевіряє».

Тому доволі часто країни при запровадженні інституту Військового омбудсмана йдуть по шляху призначення на цю посаду цивільної особи, яка структурно не підпорядковується військовому командуванню і сама не носить форму військовослужбовця. Перевага такої моделі полягає передусім у гарантуванні незалежності діяльності цієї правозахисної інституції, в її можливості об'єктивно розглядати скарги військових, допомагати їм у відновленні порушених прав незалежно від

того чи не порушуються при цьому інтереси безпосереднього військового керівництва, зокрема, й армії в цілому. Хоча така модель омбудсмана може не користуватися авторитетом у військових збройних сил і носить ризики щодо професійного розгляду ним отриманих скарг, оскільки цивільна особа не завжди може належно розбиратися у всіх питаннях військового життя і специфіки проходження служби військовослужбовцями. Її недоліком називають й те, що створення такого інституту може потребувати великих фінансових витрат, а для держав, що мають нечисленну або недіючу армію, утримання окремого інституту Військового омбудсмана може виявитися не вигідним через невелику кількість скарг, пов'язаних з діяльністю збройних сил.

Здебільшого саме із цієї причини цілий ряд держав наділили омбудсманів загальної компетенції повноваженнями захисту прав військовослужбовців. Такі омбудсмани здійснюють контрольні-наглядові функції щодо забезпечення прав військових, маючи у своєму апараті спеціальні структурні підрозділи, які відповідають за цей напрям, чи окремого представника по цій сфері, чи ж спеціально заступника, що займається тільки питаннями захисту прав військових. Виходячи з того, що загальнонаціональні омбудсмани загальної юрисдикції користуються значним авторитетом у системі державної влади, мають високий політичний статус і вагу в суспільстві, військовослужбовці сприймають їх як ефективну правозахисну інституцію, яка здатна на високому професійному рівні захищати їх права і чий рішення не можуть бути проігноровані військовим командуванням.

Однак омбудсман загальної компетенції може належним чином захищати права військових якщо, по-перше, до нього поступає незначна частина звернень від військовослужбовців, по-друге, він не завантажений великою кількістю скарг від інших категорій населення країни, по-третє, якщо в його підпорядкуванні перебувають професійні фахівці у військовій сфері і галузі захисту прав військовослужбовців. В інших випадках рано чи пізно буде все таки актуалізуватися питання запровадження

спеціалізованої правозахисної інституції захисту прав військових.

По-четверте, структурна інституціоналізація інституту Військового омбудсмана може бути:

- одноосібна, коли він одноособово представляє цей спеціалізований правозахисний орган;

- колегіальна, коли цю функцію здійснює колегіальний орган, наприклад, парламентська комісія з питань Федеральних збройних сил в Австрії.

По-п'яте, в залежності від повноважень можна виділяти Військових омбудсманів, які:

I. Приймають скарги: тільки від військовослужбовців збройних сил країни; від членів діючого складу збройних сил, а також від непрофесійних військових, наприклад, осіб, які тільки бажають вступити на навчання до військових вузів і стати в майбутньому військовими; від військовослужбовців збройних сил країни і від прирівняних до них осіб (ветеранів збройних сил, членів їх сімей, друзів та знайомих); від військовослужбовців збройних сил країни, прирівняних до них осіб та від інших громадян, незалежно від того, чи мають вони відношення до збройних сил, чи ні, наприклад, цивільні особи, що постраждали від дій власних збройних сил чи представники цивільного населення країн, на території яких розгорнуті або несуть службу підрозділи збройних сил інших держав.

II. Розглядають скарги військовослужбовців (і прирівняних до них та інших осіб) на: порушення їх прав, неефективне військове управління, недотримання міжнародного гуманітарного права.

III. Приймають скарги: без будь-яких обмежень; існують бар'єри (фільтри) подачі скарг Військовим омбудсманам, наприклад, у Канаді омбудсман має право не приймати до розгляду скаргу, якщо він вважає, що вона подана з надуманих або несерйозних мотивів; у цілому ряді країн має місце часовий фільтр, коли термін подання скарги не може перевищувати 12-ти місяців з дня порушення прав військового чи коли йому стало відомо про такий факт; в окремих державах має місце бар'єр стосовно предмету скарги і

він стосується питань державної політики, або якщо такі скарги необґрунтовані, явно спрямовані на заподіяння шкоди іншим особам чи військовому командуванню, мають дріб'язковий чи несерйозний характер, якщо заявник не має безпосереднього відношення до предмету скарги й особисто не зацікавлений у її вирішенні, або якщо заподіяні особі збитки вже компенсовані.

IV. Виявляють порушення прав військовослужбовців через: розслідування у зв'язку з конкретною скаргою, яка може подаватися під час особистого відвідування скаржником Офісу омбудсмена, а також поштою, телефоном, факсом чи електронною поштою; розслідування за власною ініціативою, які часто проводяться в результаті інспекційних перевірок військових підрозділів чи відвідування військових об'єктів; розслідування системних проблем, які в цілому можна поділити на два різновиди: широко поширені проблеми (нестатутні відносини, низький рівень забезпечення необхідною технікою та обладнанням тощо) і проблеми законодавчого забезпечення (відсутність необхідної нормативно-правової бази, закон є неефективним або навіть шкідливим тощо).

V. Наділені повноваженнями здійснювати контрольно-наглядову діяльність, а також проводити розслідування по відношенню до: сухопутних сил, військово-повітряних сил, військово-морських сил; сухопутних сил, військово-повітряних сил, військово-морських сил, а також військової поліції; сухопутних сил, військово-повітряних сил, військово-морських сил, військової поліції, а також військових берегової охорони і цивільного персоналу збройних сил.

VI. Мають компетенцію: необмежену; обмежену, коли, наприклад, у Німеччині розслідування, що здійснює військовий омбудсман, може бути призупинено або припинено рішенням Комітету Бундестагу з питань оборони. Аналогічним правом наділений і міністр оборони Нідерландів, який своїм рішенням може призупинити або припинити розслідування, яке здійснює Військовий омбудсман. Міністр оборони

Канади може затвердити новий документ про загальні напрями політики, що стосуються і діяльності омбудсмена, яким теоретично, може бути призупинено розслідування певної справи.

У Бельгії прерогатива призупинення або припинення розслідувань інституту омбудсмена належить судовій гілці влади. В Ірландії міністр оборони може письмово попросити омбудсмена утриматися від проведення розслідувань з певних питань з міркувань національної безпеки (хоча, слід визнати, що з таким же проханням він може звернутися і до Високого Суду).

VII. Розглядають скарги шляхом: з'ясування фактичних обставин (допити та інші слідчі процедури [перевірки, виїзд на місце і т. ін.]) та приймають рішення про законність та обґрунтованість скарги, яке має обов'язковий до виконання характер; вирішення конфлікту альтернативними методами, шляхом посередництва або консультування скаржника; забезпечення захисту законних інтересів заявника через оперативну обробку скарги, інформування всіх зацікавлених сторін про хід та результати розгляду скарги.

Конкретно повноваження тієї чи іншої моделі цього спеціалізованого правозахисного органу залежить від існуючих військових та правових традицій у країні, формату військово-цивільних відносин, стану збройних сил держави та дисципліни і правопорядку в них, а також від того за яких обставин та з якою метою він запроваджувався.

Існують й інші різновиди спеціалізованих правозахисних інституцій щодо захисту прав військовослужбовців, однак, незалежно від існуючої в тій чи іншій країні моделі, інститут Військового омбудсмена став невід'ємною частиною демократичного механізму державної влади. Він влився в нього без порушення компетенції, існуючих процедур організації роботи інших органів, інститутів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод людини, без зміни функціонування їх діяльності. Військовий омбудсман став доповненням існуючих форм контролю та нагляду за дотриманням прав і свобод військовослужбовців.

Він виступає додатковим, а не альтернативним засобом захисту прав людини стосовно інших правозахисних механізмів, заповнює прогалини та компенсує недоліки судових засобів захисту прав військових, парламентського, президентського й іншого відомчого контролю за оборонною сферою та правами військових. Як зазначається у спеціальній літературі: «Завдяки своїй незалежності та неупередженості при розгляді питань, інститути омбудсмана відіграють важливу роль у системі забезпечення відповідальності та підзвітності органів державної влади за межами судової системи, де неминуче присутній конфлікт сторін. У багатьох випадках конфліктні ситуації краще було б вирішувати через інститути омбудсмана, а не через судові інстанції. Так, у багатьох відношеннях вони мають більш низький бар'єр доступності (зокрема, вони відкриті для доступу, їх послуги безкоштовні для громадян і вони менш бюрократичні за своєю природою), що у багатьох випадках робить їх більш привабливою альтернативою установам судової системи... Інститутові омбудсмана належить важлива роль у тому, щоб збройні сили керувалися й діяли відповідно до принципів верховенства права та з дотриманням прав людини у відношенні як самих військовослужбовців, так і всіх цивільних осіб, з якими вони контактують».

Підсумовуючи сказане, варто сказати, що громадськість та й самі військові позитивно (і навіть, як вкрай необхідний крок) сприймають ідею запровадження в Україні посади спеціалізованого омбудсмана, оскільки інститут Військового омбудсмана давно зарекомендував себе як ефективна правозахисна інституція в цілому ряді розвинутих демократичних країн. Військовий омбудсман, здійснюючи свої контрольні-наглядові та правозахисні повноваження, не тільки сприятиме ефективному захисту прав військових, а й пом'якшить суперечності між державними і громадянськими сферами, сприятиме демократизації національної військової сфери, яка під його впливом має стати більш чуйною до потреб і запитів військовослужбовців, що в кінцевому рахунку

гарантуватиме «демократизацію» військової бюрократії, яка завдяки його діяльності виявлятиме більшу увагу, симпатію та турботу до військовослужбовців.

Цей правозахисний інститут зможе належним чином демократизувати суспільні відносини, встановлюючи ділові і конструктивні взаємини військових з органами влади, борючись з негативними явищами у сфері як військового управління, так і державного управління взагалі. Військовий омбудсман з його безпосередньою близькістю до проблем військовослужбовців і повноваженнями «посередника» буде краще пристосований до вирішення в умовах війни конфліктних ситуацій, ніж традиційні цивільні правозахисні інституції, і він зуміє ефективно виконати роль соціального буфера в гарантуванні прав воїнів у самому секторі оборони.

Український законопроект адаптує світові практики, але з урахуванням війни. Наприклад, український омбудсман матиме ширші повноваження для позапланових перевірок через бойові дії. Законопроект про Військового омбудсмана також передбачає обмін досвідом з НАТО, що посилить його ефективність.

Документ отримав підтримку громадських організацій. Волонтери активно просувають ідею, створюючи петиції та інформуючи бійців про їхні права. У 2025 р. в Києві та Харкові відбулися форуми, де ветерани обговорювали майбутню роль омбудсмана. Громадськість також тисне на парламент, щоб прискорити ухвалення.

У разі швидкого ухвалення в парламенті, перший омбудсман може почати роботу влітку 2026 р. Законопроект про Військового омбудсмана передбачає пілотний період у 2026–2027 рр., коли тестуватимуться онлайн-скарги та перевірки. Якщо ініціатива виправдає очікування, вона стане стандартом для ЗСУ.

Водночас є сенс наголосити, що український шлях створення інституції Військового омбудсмана є унікальним. На сьогодні в жодній країні немає досвіду захисту прав військовослужбовців під час настільки активних бойових дій та в умовах різкого зростання чисельності війська внаслідок мобілізації

(Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Офіційний вебпортал парламенту України (<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/56384>); Офіційне інтернет-представництво Президента України (<https://president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-vnis-na-rozglyad-parlamentu-zakonoprojekt-97637>); Міністерство оборони України (<https://mod.gov.ua/news/do-verhovnoyi-radi-podano-zakonoprojekt-pro-vijskovogo-ombudsmena>); вебсайт «Судово-юридична газета» (<https://sud.ua/uk/news/publication/330433-vladimir-zelenskiy-vnes-zakonoproekt-o-voennom-ombudsmene>); вебсайт АрміяInform (<https://armyinform.com.ua/2025/05/08/yak-nevidkladnyj-zakonoprojekt-pro-vijskovogo-ombudsmena-vneseno-do-verhovnoyi-rady/>); вебсайт «Радіо Свобода» (<https://www.radiosvoboda.org/a/news-zakonoprojekt-pro-vijskovoho-ombudsmena-parlament/33408302.html>); вебсайт «Суспільне Новини» ([\[vijskovogo-ombudsmena-gotovij-resetilova/\]\(https://www.vijskovogo-ombudsmena-gotovij-resetilova/\)\); вебсайт «Українське Радіо» \(<https://ukr.radio/news.html?newsID=107374>\); вебсайт Deutsche Welle \(<https://www.dw.com/uk/ci-potriben-ukrainskim-vijskovim-svij-ombudsmen/a-66867869>; <https://www.dw.com/uk/so-ocikuvati-vid-upovnovazenoj-z-prav-vijskovih-resetilovoi/a-71209026>; <https://www.dw.com/uk/ci-zahistit-prava-vijskovoslužbovciv-v-ukraini-vijskovij-ombudsman/a-70896614>\); вебсайт «Аностроф» \(<https://apostrophe.ua/ua/article/society/2025-05-12/stanet-li-voennyiy-ombudsman-realnyim-zaschitnikom-prav-voennyih--analiz-zakonoproekta/62053>\); вебсайт ZN.UA \(<https://zn.ua/ukr/POLITICS/zakonoprjekt-pro-vijskovoho-ombudsmena-vzhe-napratsjuvali-upovnovazhena-prezidenta-resetilova.html>\); вебсайт «ТОП-5» \(<https://top-5.in.ua/zakonoprojekt-pro-vijskovoho-ombudsmena-top-5-aspektiv/>\); Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство» \(<https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/10/16.pdf>\)\).](https://susplilne.media/990799-zakonoproekt-pro-</p>
</div>
<div data-bbox=)

І. Беззуб, наук. співроб., НЮБ НБУВ

Законодавче регулювання криптовалютного ринку в Україні: оцінки експертів

Віртуальні активи, серед яких і криптовалюта, давно посіли значне місце в житті багатьох українців.

Крипта або криптовалюта – це цифрова платіжна валюта, яка існує лише у віртуальному вигляді, а транзакції забезпечують за допомогою криптографії. Це майже унеможлиблює її підробку або подвійне використання. Ключова відмінність від звичних грошей, у тому, що крипта здебільшого не випускається жодним центральним органом влади. А отже, ці цифрові активи існують поза контролем урядів та влади різних країн.

Серед переваг віртуальних грошей: відсутність посередників; швидкість; анонімність; полегшений переказ грошей за кордон. Серед ризиків та недоліків – різкі коливання; кібератаки та шахрайства; видобуток

криптовалюти дуже енергозатратний; концентрований вплив.

Україна має великий потенціал як один з провідних криптохабів у Східній Європі та стабільно утримує провідні позиції у сфері прийняття криптовалют. За даними аналітичної компанії Chainalysis (одна з найбільших авторитетних компаній із блокчейн-аналітики, щороку аналізує глобальний ринок криптовалют і викладає результати дослідження у звіті World Crypto Adoption, що представляє собою розрахунок так званого Глобального індексу впровадження криптовалют, що відображає рівень розвитку індустрії на рівні світових держав), у 2024 р. наша країна посіла шосте місце у Глобальному індексі прийняття криптоактивів, у 2023 р. – п'яте, у 2022 р. Україна – третє місце.

Для країни, в якій досі не впроваджено регулювання криптовалют, Україна демонструє вкрай високий рівень користування цифровими активами. Попри те, що Національний банк України не визнає криптовалюту як платіжний засіб, обіг криптовалют в країні не заборонено.

Згідно з даними дослідницької компанії CRYPTOMUS, на кінець 2024 р. приблизно 10 % українців, тобто до 4 млн осіб, володіють цифровими активами. Зацікавленість новими фінансовими технологіями та можливість диверсифікації активів в умовах економічної нестабільності пояснюють популярність криптовалют в країні. Криптовалюти в Україні використовуються не лише для інвестицій, але й для реальних економічних потреб: переказів, заощаджень, благодійних зборів. Це робить Україну однією з найбільш адаптованих до криптоекономіки країн.

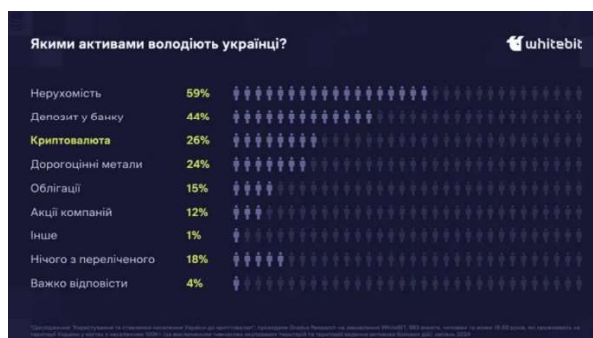
Війна в Україні посилила потребу в альтернативних фінансових інструментах. Криптовалюти допомагають українцям зберігати фінансову незалежність та забезпечувати швидкі транзакції. Вона використовується як додатковий спосіб оплати та збереження капіталу у випадках, коли традиційні валюти зазнають обмежень. У перші дні повномасштабного вторгнення, криптовалютні платформи стали важливими каналами для збору коштів на підтримку армії та гуманітарних потреб. Окрім того, міжнародні партнери та просто громадяни,

що бажають підтримати Україну, часто використовують криптовалюту як швидкий і безпечний спосіб переказу грошей без участі посередників.

Так, у лютому 2022 р. Мінцифри відкрило криптогаманці для збору коштів на українську армію. Лише за першу добу на їхні адреси надійшло понад 7 млн дол. у криптовалюті. Невдовзі схожі рахунки відкрили і провідні благодійні фонди країни, наприклад, «Повернись живим». Тож лише за пів року повномасштабної російської агресії загальна сума пожертв у криптовалюті для українців перевищила 135 млн дол.

За словами президента Асоціації Блокчейн України М. Чобаняна, унікальність ситуації полягає ще й у тому, що розвиток цифрових активів в Україні підтримується на державному рівні, а сама крипта стала одним з потужних інструментів для підтримки країни в боротьбі з російською агресією.

Загалом, володіння криптовалютами в Україні набирає обертів. Одна з найбільших європейських криптобірж WhiteBIT разом з українською дослідницькою компанією Gradus Research опитали українців з великих міст щодо їхнього ставлення до криптовалют. Дослідження показало, що 26 % опитаних українців є власниками цифрових активів, а країна рухається в напрямі масового використання криптовалюту та технології блокчейн (станом на квітень 2024 р.).

Джерело інформації: <https://dev.ua/news/26-ukraintsiv-volodiiut-kryptoiu-doslidzhennia-1717502819>

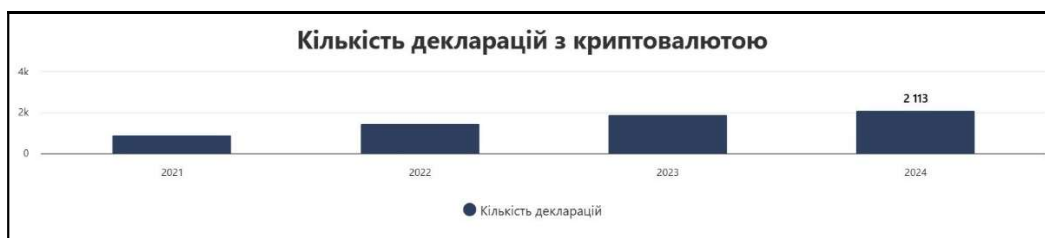
З тих, хто користується криптою, 47 % заявили, що віддали перевагу цифровим активам

через їхню популярність та актуальність. 40 % приваблюють інвестиційні можливості, а

38 % – потенційно високий дохід. Серед часто згадуваних чинників також були захист від інфляції, відкритість, доступність та анонімність.

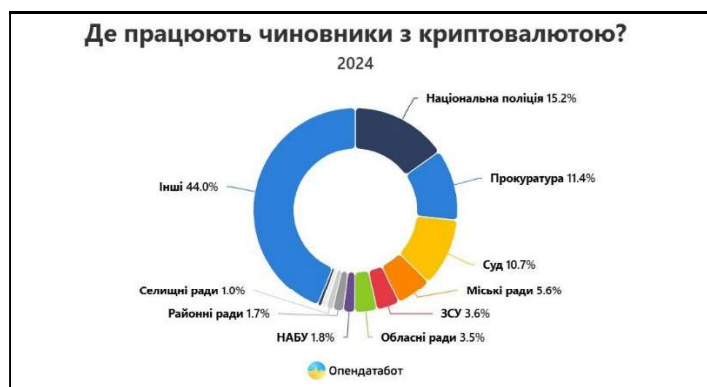
Згідно з даними платформи Opendatabot, в Україні зростає кількість декларацій з криптовалютою. Так, українські чиновники

дедалі частіше вказували криптовалюти у своїх електронних деклараціях. У 2024 р. було подано 2113 документів із згадкою про цифрові активи, що на 10 % більше порівняно з попереднім роком, і в 2,2 раза перевищує довоєнний рівень декларування криптовалюти.

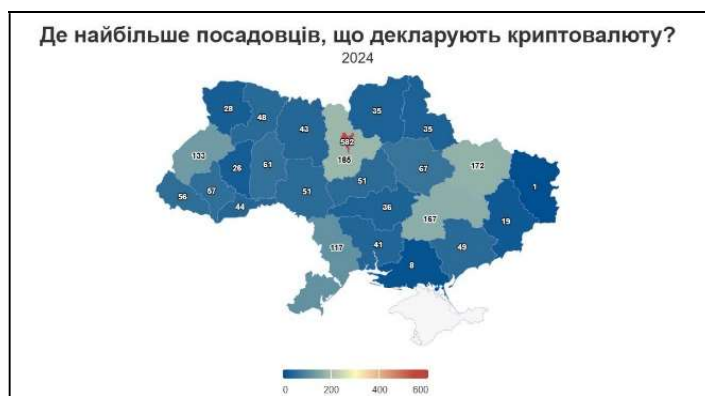
Інфографіка: Опендатабот

Найбільшу активність в розділі «криптовалюта» демонструють представники силових відомств. Так, за даними Opendatabot, у Національній поліції України було зафіксовано 322 декларації із цифровими активами – це приблизно 15 % від загальної кількості. У прокуратурі – криптовалюта у 240 декларацій, у суддів – 227. Ще 119 представників міських рад також задекларували криптовалюту. Серед військових – 77 представників ЗСУ вказали цифрові активи, а також 38 співробітників Національного антикорупційного бюро України.

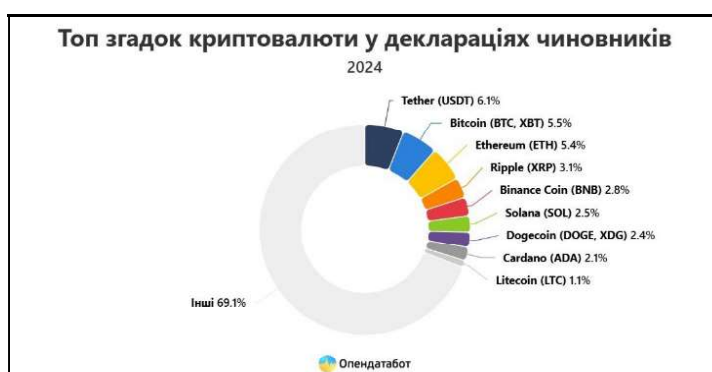
Інфографіка: Опендатабот

Якщо подивитися на географію криптодекларацій, то тут лідирують Київ та область – 582 та 185 чиновників з криптовалютами. На Харківщині крипту задекларували 172 держслужбовці, а на Дніпропетровщині – 167. Замикає п'ятірку Львівщина – 133 декларанти з криптовалютою.

Інфографіка: Опендатабот

Найпопулярнішими серед задекларованих активів стали Tether (USDT) – 802 декларації, Bitcoin (BTC, XBT) – 731, Ethereum (ETH) – 713.

Інфографіка: Опендатабот

Засновник міжнародної компанії White Rock Management С. Тронь переконаний, що криптовалюта – така ж сама революція для фінансової системи, як інтернет для сфери комунікацій. І цілком ймовірно, що через 10 років криптовалюта стане звичайною складовою нашого повсякденного життя – як смартфони, супермаркети або автомобілі, впевнений фахівець.

Отже, в Україні є фахівці, які розуміються на тонкощах блокчейну і торгівлі віртуальними активами, деякі з них засновують криптовалютні біржі, заробляючи мільйони доларів на комісіях з операцій. Створені українцями за кордоном криптовалютні майданчики працюють в легальному полі, дотримуючись всіх вимог ЄС та США. Однак все зароблене вони накопичують та оподатковують в інших юрисдикціях, адже зареєструвати бізнес в Україні вони не можуть.

За результатами дослідження Ukraine Economic Outlook за запитом від KUNA Family та Blockchain Association of Ukraine, присвяченого ринку криптовалюти, Україна з 2016 р. втратила 48,8 млрд дол. прямих доходів населення та компаній і 10,4 млрд дол. податкових надходжень через відсутність крипторегуляцій. Тобто щорічно держава втрачала 7 млрд та 1,5 млрд дол. відповідно. Основа причина – тінізація ринку, відсутність простих та зрозумілих правил регуляції і можливості сплатити податки за мінімальною ставкою.

У жовтні 2024 р. аналітична компанія Global Ledger також опублікувала дослідження щодо криптовалютного ринку України, згідно з яким, Україна могла б отримати майже 15 млрд грн податків від зареєстрованих криптобірж та з доходів громадян, якби крипториниок був легалізований. За даними компанії, українці

формують близько 2,5 % світового трафіку віртуальних активів, а протягом 2021–2024 рр. світові біржі отримали 46 млрд грн прибутку від української аудиторії. У дослідженні також сказано, що обсяг надходжень може прямо залежати від концептів регулювання й оподаткування, які будуть закладені в закон щодо легалізації криптогалузі.

Отже, ринок віртуальних активів в Україні фактично вже є сформованим, але знаходиться повністю поза межами правового поля держави.

Відтак ринок віртуальних активів потребує належного законодавчого врегулювання, яке покликане не лише надати можливість учасникам суспільних правовідносин розпоряджатись такими об'єктами, але й забезпечити баланс інтересів учасників ринку та сприяти надходженню інвестицій в Україну.

З метою вирішення зазначених проблем було прийнято Закон України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 р. № 2074-IX, який передбачає комплексне регулювання відносин, що виникають, створення, випуску в обіг та обігу віртуальних активів, зокрема, укладення та виконання правочинів з ними, а також забезпечення комплексного законодавчого врегулювання принципів функціонування ринку віртуальних активів, зокрема, забезпечення уніфікованого підходу до організації торгівлі віртуальними активами.

Вказаний Закон не містить норм щодо оподаткування віртуальних активів, проте, згідно Прикінцевих та перехідних положень, Закон набере чинності лише з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами».

Доки розроблялися особливості оподаткування операцій з криптовалютами, без чого вже ухвалений Закон не міг набути чинності, в червні 2023 р. було оприлюднено Регламент (ЄС) 2023/1114 Європейського парламенту та Ради від 31 травня 2023 р. про ринки криптоактивів (Markets in Crypto-Assets Regulation або Регламент MiCA), який передбачає регулювання віртуальних активів у ЄС. Зокрема, Регламентом MiCA надано чітке

визначення основних термінологічних понять на ринку віртуальних активів, класифікацію віртуальних активів та послуг щодо віртуальних активів, які надаються професійними постачальниками таких послуг, а також визначено чітке розмежування повноважень щодо регулювання ринку віртуальних активів між компетентними органами, з одночасним врегулюванням питання боротьби із зловживаннями на ринку віртуальних активів, через встановлення вимог до публічної пропозиції окремих видів віртуальних активів, а також допуску до торгів.

А, зважаючи на отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС, та, що норми українського законодавства щодо віртуальних активів мають відповідати європейським стандартам, стало очевидним та беззаперечним, що запуск ринку віртуальних активів в Україні не може відбутись без попереднього оновлення редакції Закону № 2074-IX.

У процесі дорозробки українського законодавства щодо криптоактивів у листопаді 2023 р. у парламенті були зареєстровані два законопроекти щодо легалізації віртуальних активів в Україні: проект закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні» (№ 10225 від 7.11.2023 р.), підготовлений НКЦПФР (основний), та проект закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні» (№ 10225-1 від 17.11.2023 р.), над яким працювало Міністерство цифрової трансформації (альтернативний). Обидва законопроекти пропонують зміни до Податкового кодексу України щодо порядку оподаткування віртуальних активів, що, як очікується, дасть можливість запуснути законодавче регулювання ринку віртуальних активів.

Документи закріплюють в законодавстві класифікацію віртуальних активів, встановлюють вимоги до емітентів криптоактивів, учасників ринку та оподаткування операцій з нею.

Найбільша відмінність між проєктами НКЦПФР та Мінцифри – у визначенні бази оподаткування ПДФО. Перші пропонують зробити базою всі операції з криптоактивами, навіть, якщо це обмін одного токена на інший. Другі вважають, що оподаткування має наставати лише тоді, коли криптоактив обмінюється на реальні гроші.

Ще одна відмінність між двома законопроектами полягає в тому, хто має стати регулятором ринку віртуальних активів. У НКЦПФР вважають, що цей ринок мають регулювати саме вони, адже криптоактиви є інвестиційними активами, в регулюванні яких комісія має певний досвід. Мінцифри називає регулятором ринку віртуальних активів себе.

При розробці документа Комісія орієнтувалася на затверджене в ЄС регулювання ринків криптоактивів МіСА. Частина її законопроекту, яка стосується оподаткування, була переписана та суттєво змінена з метою

максимального розширення бази оподаткування аби наповнити коштами державну скарбницю. Законопроект НКЦПФР планує для фізосіб ввести на інвестиційний прибуток від операцій з віртуальними активами податок у 18 % плюс 5 % воєнного збору. Прибуток від операцій із криптоактивами для юридичних осіб оподатковуватиметься за ставкою 18 %. Для підприємств криптовалюта не буде об'єктом оподаткування ПДВ.

Законопроект Мінцифри передбачає «прості та зрозумілі податкові умови для бізнесу», який працює у сфері віртуальних активів, зокрема, сплату 5 % податку на доходи фізичних осіб впродовж перших трьох років, за ставкою 9 % – впродовж наступних п'яти років, після восьми років застосовується загальна ставка податку в розмірі 18 %. З Дія.City можна вибирати між 18 % податку на прибуток або 9% податку на виведений капітал.

ЯК ПРОПОНУЮТЬ ОПОДАТКОВУВАТИ ОПЕРАЦІЇ З КРИПТОАКТИВАМИ НКЦПФР (ЗАКОНОПРОЄКТ №10225) ТА МІНЦИФРИ (№10225-1)?			
Фізичні особи	Ставка податку	Законопроект НКЦПФР 18% + 1,5% з інвестиційного прибутку від продажу віртуальних активів.	Законопроект Мінцифри 18% + 1,5% з інвестиційного прибутку від продажу віртуальних активів; протягом перших трьох років ставка становитиме 5% , а у наступні 5 років - 9% (тимчасові ставки діятимуть на операції загальний обсяг яких не перевищує 7 млн грн).
	База оподаткування	Всі операції з продажу віртуальних активів, зокрема з продажу віртуальних активів за інші віртуальні активи.	Операції з продажу віртуальних активів лише за грошові (фіатні) кошти або розрахунок віртуальними активами за придбані товари/послуг.
Юридичні особи	Податок на прибуток підприємств	9% для резидентів Дія.Сіті, які обрали використання податку на виведений капітал, 18% податку на прибуток для решти компаній.	
	ПДВ	Не оподатковуються операції з обміну, переказу, емісії (створення) та виведення з обороту віртуальних активів; 20% - операції з постачання послуг, пов'язаних із оборотом віртуальних активів, крім їхнього обміну та переказу; за операціями з продажу або обміну NFT застосовуються такі ж ставки ПДВ, які і для операцій з продажу або обміну реального актива, право власності на який має підтверджувати такий NFT.	Не оподатковуються операції, пов'язані з оборотом, емісією (створенням) віртуальних активів; 20% - надання послуг із консультування щодо віртуальних активів; за операціями з продажу або обміну службових токенів застосовуються такі ж ставки ПДВ, які і для операцій з продажу або обміну об'єктів, право власності на який вони підтверджують.

Джерело інформації: <https://epravda.com.ua/publications/2024/01/30/709306/>

Мінцифри пропонує провести щось на зразок «податкової амністії» криптоактивів, дозволивши оподаткувати наявні в українців віртуальні активи за зниженими ставками. Категорично проти цієї норми виступають міжнародні партнери та українські регулятори,

адже вона несе ризик того, що під виглядом «крипти» люди почнуть легалізовувати, наприклад, доходи від продажу наркотиків чи хабарі.

Отже, в підсумку можна узагальнити, що законопроект № 10225 пропонує всебічне

регулювання з акцентом на стабільність, захист інвесторів та деталізацію і регламентацію більшості аспектів діяльності у сфері віртуальних активів. При цьому законопроект № 10225-1 передбачає стимулювання розвитку ринку через пільги, спрощене регулювання та інноваційні інструменти, але менш деталізований у питаннях нагляду та ринкових операцій. Обидва проекти є важливими кроками до розвитку ринку віртуальних активів, а їхнє поєднання може забезпечити баланс між інноваціями та захистом учасників системи віртуальних активів в Україні, зазначено у Висновку Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики (Протокол № 195 від 24 квітня 2025 р.).

З огляду на те, що ухвалений раніше Закон України «Про віртуальні активи» не може бути чинним без внесення змін до Податкового кодексу України, і не незрозуміло, ані яким буде регулювання ринку, ані які податки стягуватимуть із власників криптовалют, НКЦПФР у квітні 2025 р. оприлюднила «Матрицю оподаткування віртуальних активів» (URL: <https://www.nssmc.gov.ua/.../matrytsia-opodatkovannia-va...>), яка є інформаційним документом, де наведені варіанти можливих механізмів оподаткування з оглядом на практики провідних юрисдикцій, таких як Німеччина, Швейцарія, Естонія, Сінгапур та інші, які вже сформували власні підходи до податкового обліку операцій із цифровими активами, із врахування правових реалій України, зазначив голова НКЦПФР Р. Магомедов. «Матриця» не містить фіксованого алгоритму, а лише різні варіанти оподаткування різних операцій – від майнінгу до airdrop – та має на меті допомогти державним органам прийняти зважене рішення.

Натомість, голова Комітету ВРУ з питань фінансів, податкової та митної політики Д. Гетманцев наголосив, що представлена Комісією «матриця» не відповідає реальному законопроекту.

З огляду на те, що п. 1 ч. 1 ст. 15 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» надає Комітету право при здійсненні законопроектної функції, зокрема, розробляти з власної ініціативи проекти законів з

питань, що віднесені до предметів відання, з наступним внесенням їх на розгляд Верховної Ради України членами Комітету за його рішенням, Комітетом на засіданні 24 квітня 2025 р. був розглянутий доопрацьований ним проект закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні». Його мета – упорядкувати обіг віртуальних активів, захистити користувачів і збільшити податкові надходження до бюджету.

Закон стосуватиметься як фізосіб, що володіють чи торгують криптоактивами, так і бірж, сервісів зберігання, емітентів токенів та фінтех-стартапів, тобто всіх, хто працює з криптою професійно або інвестує.

Для пересічних користувачів передбачено прості вимоги: задекларувати прибуток і сплатити податки. Жодних ліцензій чи дозволів не потрібно. Але при користуванні біржами потрібно буде пройти KYC – процедуру ідентифікації.

Оподатковуватиметься лише дохід – різниця між продажем і купівлею активів. Ставка ПДФО – 18 %, військовий збір – 5 %. У 2026 р. для активів, придбаних до набуття чинності закону, передбачено знижену ставку – 5 %. Обмін крипто на крипту, дрібні доходи та безкоштовні токени не оподатковуються.

Якщо просто зберігати крипту, декларувати нічого не потрібно. Обов'язок виникає лише в разі фіатного прибутку – коли криптовалюта конвертується в гривню або іншу валюту.

За недекларування доходу порушників чекають штрафи. Для бізнесу передбачено адаптаційний період з поетапним впровадженням відповідальності до 2029 р.

На думку авторів документа, купівля стане безпечнішою, хоча й трохи формалізованою – через обов'язкову ідентифікацію, але це зменшить ризики шахрайства. Також нові правила зроблять складнішим використання крипто в тіньових схемах. Ідентифікація користувачів, звітність бірж і контроль транзакцій унеможливлять багато зловживань, які досі залишались поза увагою. Громадяни отримають захист, бізнес працюватиме

легально, а держава отримає доходи. Закон також відкриває двері для створення в Україні криптобірж, які можуть вийти на світовий рівень.

Загалом, питання навколо легалізації криптовалютного ринку в Україні викликають досить жваве обговорення, традиційно найбільше емоцій – тема податків. Насамперед тому, що відсутність регулювання уповільнює та ускладнює ведення бізнесу, запуск блокчейн ініціатив у будь-яких сферах життя. Компанії не можуть працювати так само ефективно всередині країни, як вони це роблять у сприятливих для криптовалют юрисдикціях. Прозорі вимоги та система оподаткування дають змогу бізнесу вести повністю легальну діяльність – платити податки до бюджету країни та отримувати судовий захист. Нормативна база захищає права всіх учасників процесу: інвесторів та їхні кошти, блокчейн-проекти та їхніх партнерів, наприклад, фінансові організації.

На думку багатьох власників криповалюти серед українців, Україна може стати одним з найбільш розвинених хабів щодо використання цифрових активів по всьому світу, якщо в країні ухвалить прості та зрозумілі закони про криптовалюту, а також не «душитимуть» цей ринок необґрунтовано великими податками, що передусім дасть сильний поштовх для розвитку економіки країни.

Який би закон про легалізацію віртуальних активів не ухвалив парламент, представники вітчизняного крипторинку позитивно оцінюють рух держави в цьому напрямі, хоч і надто повільний. За словами CEO (chief executive officer) криптовалютної біржі WhiteBIT В. Носова, держава робить все попри війну і недосконале законодавство, а оцінювати, як воно буде працювати, важко, бо ще немає детального документа.

Багато компаній чекають на ухвалення законодавства про легалізацію і готові офіційно реєструватися в Україні та сплачувати податки (за попередніми розрахунками Мінцифри, потенціал надходжень до бюджету від криптогалузі може становити близько 22 млрд грн на рік, що важливо в умовах

бюджетного дефіциту та нестабільного зовнішнього фінансування). Проте є ризик, якщо закон запровадить складну процедуру адміністрування, яка разом з недосконалою судовою та правоохоронною системами буде відлякувати потенційних інвесторів.

Пропонуючи три ставки, які вводяться в дію поступово: спочатку 5 % на три роки, потім ще на п'ять років ставка 9 % і лише потім – 18 %, фахівці Мінцифри переконані, що це додатково дасть державі можливість подивитися і проаналізувати, яка з цих ставок є найбільш «ефективною» – тобто найкращим чином впливає на сукупну суму податкових надходжень до держави, запевнив головний юрист Проектного офісу «Віртуальні активи 2030» (спільний проєкт Мінцифри та учасників ринку віртуальних активів) Д. Ніколаєвський. За його словами, детінізація галузі – це одна з найболючіших проблем, яку необхідно вирішити, пропонуючи пільгові умови оподаткування.

Те, яка податкова система буде обрана, надзвичайно важливо як з точки зору потенційного виходу ринку з тіні, так і для його розвитку взагалі. Засновник проєкту UANg М. Дем'янюк підкреслив, що єдина перевага, яку Україна може запропонувати компаніям, щоб конкурувати з іншими, зокрема європейськими, юрисдикціями, – це менші податкові ставки.

Якщо законодавство не передбачатиме податкових пільг, особливо на початковому етапі, воно може стати перешкодою, а не стимулом для бізнесу. Багато компаній вже нині знаходять способи працювати через інші юрисдикції з більш сприятливими податковими умовами, сплачуючи податки на рівні 5–10 %, погоджується генеральний директор Everstake С. Васильчук. За його словами, якщо українське законодавство не запропонує конкурентних податкових ставок або пільг хоча б на перші роки, воно ризикує залишитися формальним документом без реального впливу на індустрію.

Важливо залишити поетапний перехід до будь-яких строгих умов, каже співзасновник Kumeka Team М. Лецюк. Різноманітні пільги, податкові канікули та інші спрощені схеми можуть допомогти впровадженню регулювання

без категоричного відторгнення ком'юніті, каже М. Лецюк.

Схожої точки зору дотримуються майже всі представники бізнесу. Введення жорсткого, а не адаптивного регулювання за аналогією з цінними паперами сповільнить процес переходу українського бізнесу в рамки місцевого регулювання, зазначив СІО (Chief Investment Officer) Solus Group Н. Смогоржевський.

У WhiteBIT додали, що пільговий період мав би застосовуватися не лише до фізосіб, а й до операторів віртуальних активів. За словами представників біржі, ринок має виникнути, розвинути, стабілізуватися, і лише тоді він зможе ефективно виконувати податкові завдання. Історичний досвід країн із гнучким оподаткуванням, як-от Монако чи Мальта, свідчить про ефективність заохочувальної податкової політики для розвитку криптоіндустрії, додали експерти.

Заступник міністра цифрової трансформації з питань розвитку ІТ О. Борняков додав, що реальна детінізація криптовалютного сектору можлива лише за одночасної наявності двох умов – простого регуляторного середовища та стимулювального оподаткування.

Варто зазначити, що саме представники криптоіндустрії, за словами різних аналітиків, наполягають на тому, щоб податкові ставки вводилися поступово.

Стосовно податків засновник та СЕО мультивалютного сервісу Trustee Plus В. Груша зауважив, що проблема полягає в тому, що немає ясності, як їх порахувати. За його словами, більш ліберальні податки завжди сприяють розвитку підприємницької діяльності, а податки в Україні вищі, ніж у деяких країнах ЄС, де зосереджено чимало криптокомпаній, тому не варто очікувати бурхливої бізнес-активності, крім тієї частини, яка працюватиме на локальному ринку. Якщо уряд і парламент прислухаються до експертів і підприємців, які вже працюють у цій сфері, то ймовірність запровадження поступової податкової системи значно зросте, впевнений керівник практики Technology & Investment Juscutum П. Білик.

Ще одне питання, що викликає дискусії протягом тривалого часу, – чи потрібно Україні

наразі приводити власне законодавство щодо крипторинку у відповідність до європейського регламенту MiCA?

Наразі представники бізнесу одноголосно заявляють, що Україні доведеться це зробити. У першу чергу, на тлі зобов'язань, які накладає на країну статус кандидата у члени Євросоюзу.

Україна, як країна, що прагне вступу до ЄС, буде змушена враховувати регуляції, які диктуються європейськими партнерами, каже генеральний директор Everstake С. Васильчук.

MiCA надає зрозумілі правила для всіх учасників ринку. Неясність у правилах криптоіндустрії заважає її зростанню і прийняттю криптовалют загалом, а з новим законом всі учасники ринку точно розумітимуть і знатимуть, що від них вимагається, впевнений генеральний менеджер Binance у СЕЕ та Центральній Азії К. Хом'яков.

У біржі WhiteBIT також зазначили, що для їх бізнесу відповідність українського законодавства міжнародним стандартам, як-от MiCA та рекомендаціям FATF, є принципово важливою. Утім, у компанії вказали, що їхнє «механічне копіювання є недоцільним» – необхідно враховувати локальні реалії. Подібної позиції дотримуються більшість експертів. Голова Global Ledger О. Фісун зазначив, що копіювати регуляторні норми ЄС без адаптації – «це як намагатися розв'язати чужі проблеми замість власних».

Однак СЕО Hacken Д. Будорін закликав «не створювати якихось ілюзій», що Україна стане юрисдикцією, де захочуть реєструватися європейські компанії. Натомість він вважає, що насамперед слід сконцентруватися на створенні умов для реєстрації українського криптобізнесу в країні.

Схожу думку виказали у WhiteBIT. За словами представників компанії, особливо перспективним є спрощення умов для вже чинних європейських криптокомпаній з українськими бенефіціарами. Для того, щоб криптокомпанії бажали реєструватися в Україні, має бути реалізовано декілька ключових чинників: прозорість регулювання, адекватне податкове навантаження, додаткове стимулювання з боку держави, врахування

досвіду популярних і привабливих юрисдикцій та наявність функціональної інфраструктури, переконаний CEO Trustee Plus В. Груша.

Окрім впровадження конкурентного податкового режиму, серед інших важливих моментів, які експерти хотіли б включити у фінальну версію закону, – впровадження регуляторної «пісочниці». За його словами юриста П. Білика, впровадження «пісочниць» дозволить тестувати інноваційні рішення в умовах контрольованого середовища. Такий підхід може стимулювати розвиток стартапів і сприяти швидкій адаптації до ринкових реалій.

Запровадження цього механізму дозволить компаніям експериментувати з інноваційними бізнес-моделями в умовах обмежених ризиків, без значного регуляторного тиску, водночас не створюючи загрози для економічної чи фінансової стабільності країни. Такий підхід забезпечить баланс між дотриманням вимог ЄС і можливістю розвитку інновацій в Україні, зазначив голова Everstake С. Васильчук.

Про важливість створення регуляторної «пісочниці» з чіткими часовими рамками та прозорими умовами, як це працює в Сінгапурі та Великобританії, заявив і В. Груша.

Багато країн уже давно оцінили перспективи та потенціал ринку криптовалют і сьогодні створюють всі умови для його розвитку. За даними профільного порталу CoinGecko (найбільший у світі незалежний агрегатор даних про криптовалюту, який робить доступ до криптовалютних даних більш відкритим і забезпечує користувачів дієвими аналітичними матеріалами), на кінець 2023 р. понад 60 % держав легалізували використання цифрових грошей. Серед лідерів – європейський регіон. Цифрові валюти в тому чи іншому вигляді легалізовані у США, Японії, Великобританії, Канаді, Естонії, Австралії, Данії, Фінляндії, Нідерландах, Швеції, Південній Кореї, Казахстані та інших країнах.

Ці держави діють по-різному, частина з них визнає криптовалюту фінансовим активом, інша частина – товаром або засобом оплати, але більшість з них, усвідомлюючи привабливість цього ринку, формують ряд преференцій, які сприяють залученню інвесторів, зокрема, підтримка сектору з боку влади; «м'які»

регуляторні вимоги; відсутність спеціального оподаткування; податкові пільги; низька вартість електроенергії для функціонування дата-центрів; надання компаніям і майнінговим пулам можливості орендувати обчислювальні потужності.

Сальвадор 7 вересня 2021 р. став першою у світі країною, де біткоїн визнано офіційним засобом платежу нарівні зі звичайною валютою, при цьому ціни в країні можуть встановлювати в біткоїнах, в криптовалюті можна платити податки, обмін біткоїнів не оподатковується.

У період стрімкого зростання популярності криптовалют все більш актуальним стає питання їх правового статусу. Проте не у всіх країнах використання віртуальних грошей врегульовано законодавством.

У низці країн повністю заборонено використання криптовалюти (Афганістан, Алжир, Єгипет, Бангладеш, Болівія, Бурунді, Камерун, Чад, Китай, Республіка Конго, Ефіопія, Габон, Ірак, Лесото, Лівія, Північна Македонія, Марокко, М'янма, Непал, Катар, Сьєрра-Леоне, Туніс). Серед причин: побоювання через нестабільність курсу та відсутність централізованого управління; криптовалюти сприймають як загрозу для національних грошових систем; занепокоєність через потенційне використання для підтримки незаконної діяльності, як-от торгівля наркотиками, відмивання грошей і тероризм.

Так, влада Китаю вважає, що криптовалюти порушують роботу державної фінансової системи, використовуються у злочинній діяльності та для відмивання грошей. Хоча попри заборону 4,08 % загального населення КНР (58 млн осіб) володіють криптовалютою – друге місце у світі.

У деяких країнах криптовалюти офіційно не заборонені, при цьому існують певні обмеження, які роблять їх використання менш привабливим та зручним. Це можуть бути обмеження на майнінг, проведення транзакцій або платежів та ін. Певні обмеження діють в Казахстані, Індонезії, Малайзії, Танзанії, Таїланді, Ізраїлі, Туреччині.

У країнах, де легалізована криптовалюта, діє система оподаткування. Так, у Великій

Британії криптовалюта прирівнюється до акцій та обкладається як податком на приріст капіталу, так і прибутковим податком залежно від транзакції. А в Канаді оподатковується не весь річний дохід, а лише його 50 %.

У Німеччині все залежить від терміну володіння. Якщо інвестор купує криптоактив і продає його через рік або пізніше, він не платить взагалі ніяких податків. Таким чином німці стимулюють довгострокові інвестиції у крипту. Якщо продаж відбувається раніше, власник активу виплачує 45 % податку. Транзакції, які приносять прибуток менш, ніж 600 євро, не підлягають оподаткуванню.

Японія також визнає криптовалюту легальним засобом платежу. Законодавство країни дозволяє купівлю, продаж віртуальної валюти та її обмін на інші криптоактиви. При цьому, тут відсотки за приріст капіталу одні з найвищих у світі. Інвестори платять до 55 % з отриманого прибутку. Податки стягуються з усіх власників крипти, незалежно від доходів.

Італійське законодавство не визнає цифрові активи, але й не забороняє їх. Податкову службу не цікавлять прибутки інвесторів, які заробляють менш, ніж 2000 євро на місяць. Якщо фізична чи юридична особа заробляє більше, застосовується процентна ставка 10–26 %.

У Швейцарії обіг криптовалюти та податки напряму не пов'язані. Тобто податкова служба не звертає увагу безпосередньо на самі транзакції. Однак якщо інвестор потрапляє під дію закону про розкіш, то криптовалюта розглядається як одне з джерел прибутку, і за неї потрібно платити. Розмір податку залежить від кантону.

У Фінляндії криптовалюта визначається як фінансовий інструмент, операції з ними вважаються приватними угодами і звільнені від ПДВ.

Законодавством Польщі дозволено продаж і майнінг криптовалюти, але постачальники віртуальних активів підлягають державній реєстрації.

Ринок криптовалют: як в країнах світу регулюють віртуальні активи
Джерело інформації: <https://www.slovoudilo.ua/2021/09/09/infografika/finansy/rynok-kryptovaluty-yak-krayinax-svitu-rehulyuyut-virtualni-aktyvy>

Наприклад, у США, податкові органи визначають криптовалюту як актив, у зв'язку з яким виникають оподатковані події при продажу чи обміну на інший інвестиційний актив. Оподаткування також залежить від строку володіння криптовалютою, тобто терміну від купівлі (отримання) до моменту

продажу (вибуття): якщо менше 1 року, то застосовується ставка на дохід від приросту капіталу до 37 %, якщо більше 1 року, то застосовується ставка до 20 %.

Зазначимо, що в країні встановлено близько 23 тис. банкоматів, що приймають біткоіни – це 86 % від їх загальної кількості у світі. На

другому місці за кількістю таких банкоматів знаходиться Канада – там їх близько 1,8 тис.

До речі, за даними дослідження про власників криптовалют у США Національної асоціації криптовалют, 55 млн американців володіють криптовалютою, 76 % з яких відзначають, що це зробило їх життя кращим. 39 % власників використовують криптовалюту для оплати товарів і послуг, і 31 % – для надсилання грошей сім'ї. Серед тих, хто використовує її для покупок, 22 % проводять транзакції щотижня, а ще 22 % щомісяця. Незважаючи на різноманітні випадки використання, 52 % власників заявили, що найбільше цікавляться використанням криптовалют для зростання їхньої довгострокової фінансової безпеки протягом наступних 2–3 років.

При цьому генпрокурор штату Нью-Йорк Л. Джеймс, звертаючись до Конгресу США із закликом ухвалити законодавство щодо регулювання цифрових активів, вказала на низку загроз, які, за її словами, несе криптоіндустрія для фінансової стабільності, національної безпеки та міжнародної позиції долара. Зокрема, підрив домінування долара (масове впровадження криптовалют послаблює можливість США впливати на глобальні фінансові потоки через санкційні механізми); фінансування ворожих держав і терористичних угруповань (Північна Корея, Іран, РФ та інші, за її словами, використовують криптоінструменти для обходу санкцій і фінансування програм озброєння); ризики для традиційної банківської системи; непрозоре ціноутворення та маніпуляції; масштабне шахрайство (збитки від криптошахрайств у США за 2024 р. склали понад 12 млрд дол.).

Гендиректор BlackRock, найбільшого у світі менеджера активів, Л. Фінк також попередив, що США можуть втратити економічну перевагу долара перед Bitcoin, якщо не зможуть контролювати свій державний борг.

Незважаючи на це, Президент США Д. Трамп 6 березня 2025 р. підписав Указ щодо створення стратегічного резерву цифрової валюти. Резерв охоплюватиме активи, які належать федеральному уряду, і які були конфісковані за законом. Поки неясно, як такий резерв

працюватиме, або ж яку користь він принесе платникам податків. Але Президент США вже оголосив назви п'яти цифрових активів, які він планує включити в крипторезерв, що насамперед посилило ринкову вартість кожної валюти. Серед них були названі Bitcoin, Ether, XRP, Solana та Cardano.

До речі, у світі спостерігається зростаючий інтерес до включення віртуальних активів (цифрових активів, криптоактивів) до валютних резервів центральних банків різних країн. Провідні держави розглядають віртуальні активи як інструмент диверсифікації резервів, захисту від інфляції та економічної нестабільності.

Як наголосив заступник голови Комітету ВРУ з питань фінансів, податкової та митної політики Я. Железняк, крім США, стратегічні крипторезерви вже формують у Сальвадорі, Китаї, Швейцарії, Бразилії, Пакистані, Киргизстані, деяких країнах ЄС, зокрема у Чехії.

Враховуючи міжнародний досвід, існуючі державні напрацювання, тенденції та стратегічну необхідність України, в парламенті зареєстровано проєкт закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Національний банк України» щодо включення віртуальних активів до золотовалютних резервів України» (№ 13356 від 10.06.2025 р.), який дозволить Нацбанку включати віртуальні активи до державних резервів. Обсяг цих вкладень, а також конкретні токени або монети регулятор зможе визначати самостійно, спираючись на власні критерії. Тобто це не зобов'язання і залишається на професійний вибір самого НБУ.

Народні депутати, які є ініціаторами законопроєкту, вважають, що такий крок інтегрує Україну у світові фінансові інновації, а правильне управління крипторезервами допоможе зміцнити макроекономічну стабільність та створить нові можливості для розвитку цифрової економіки.

Говорячи про криптовалюту, слід зазначити, що країни, які перебувають під санкціями США, зокрема Іран і Венесуела, використовують їх, щоб підтримувати свою економіку, уникаючи

використання долара, який є основною валютою для операцій на світовому ринку нафти. Російська Федерація також пішла на цей крок після того, як Венесуела активізувала використання цифрової валюти в експорті нафти і палива, коли Вашингтон знову запровадив санкції. Зокрема, російська влада почала переводити торгівлю з Китаєм та Індією на криптовалюту. Пріоритет був наданий компаніям, які закупають товари подвійного призначення.

Криптовалюти стали частиною фінансового світу. Та разом з популярністю зросли і ризики шахрайства. Швидкий розвиток технологій, відсутність чітких правил у багатьох країнах і складність управління криптоактивами створюють сприятливі умови для цього.

Анонімність транзакцій та відсутність централізованого регулювання є перевагами для багатьох користувачів. Водночас ці фактори формують ідеальне середовище для зловмисників. За даними Reuters у 2024 р. загальні втрати від криптовалютного шахрайства сягнули рекордних 9,9–12,4 млрд дол., а з 2020 р. такі злочини щорічно зростають на 24 %. Серед найпопулярніших схем з криптою, які використовують кіберзлочинці: фінансові піраміди, зломи бірж та DeFi-платформ, фішингові атаки, підроблені біржі та платформи (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/sviy-biznes/ataka-hakeriv-na-kriptogamanci-yak-zahistiti-svoji-nakopichennya-i-yaki-isnuyut-shemi-pograbuvan-50499451.html>).

Наприклад, Північна Корея посіла третє місце у світі за обсягом криптовалюту Bitcoin, але до цього причетні хакери, які викрадають криптовалюту під час своїх атак. Група північнокорейських хакерів Lazarus, також відома як TraderTraitor, є однією з найуспішніших злочинних організацій у світі. Її доходи є «рятивними» для лідера КНДР Кім Чен Ина і фінансують північнокорейську армію, зокрема виробництво зброї (у 2023 р. Північна Корея витратила на оборону 1,1 млрд фунтів стерлінгів). У 2024 р. група експертів ООН зробила висновок, що Пхеньян фінансує до 40 % своєї ядерної програми і програми балістичних ракет за рахунок «незаконних

кіберзасобів». Федеральне бюро розслідувань США підтвердило, що група хакерів викрала понад 1,2 млрд фунтів стерлінгів у криптовалюті Ethereum під час цифрового рейду в лютому 2025 р. на криптовалютну біржу Bybit.

У 2024 р. крадіжки криптовалют злочинними угрупованнями, що працюють на північнокорейський уряд, склали приблизно 616 млн фунтів стерлінгів у криптовалюті, або 35 % від 1,7 млрд фунтів стерлінгів, викрадених внаслідок таких крадіжок у всьому світі у 2024 р.

Отже, криптовалюти стають новим стандартом фінансових взаємодій і майбутнє фінансової системи неможливо уявити без криптовалюту. Питання оподаткування криптовалюту є актуальними не тільки для України, а й для всього світу.

Легалізація криптоіндустрії стимулюватиме розвиток цифрової економіки, підвищить інвестиційну привабливість та підсилить реалізацію потенціалу України та залучить іноземні інвестиції, необхідні для підтримки економіки. В Україні це особливо актуально через пошук нових можливостей для захисту заощаджень та розвитку бізнесу в умовах воєнної нестабільності (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: вебсайт ТСН.ua (<https://tsn.ua/ukrayina/kriptovalyuta-prostim-slovami-dev-ukrayini-mozhna-rozhuvatisya-virtualnimi-groshima-2365552.html>); вебсайт «Радіо Свобода» (<https://www.radiosvoboda.org/a/details/28742278.html>); вебсайт «Друкарня» (<https://drukarnia.com.ua/articles/ukrayina-vkhodit-u-top-5-krayin-za-populyarnistyu-kriptovalyut-chainalysis-nn-fk>); вебсайт телеканалу новин «24» (https://24tv.ua/economy/kriptoaktivi-ukrayini-ukrayina-posila-6-mistse-sviti-za-priynyattyam_n2640288); вебсайт «Економічна правда» (<https://epravda.com.ua/news/2022/02/27/682899/>; <https://epravda.com.ua/columns/2021/09/23/678113/>; <https://epravda.com.ua/publications/2024/01/30/709306/>; <https://epravda.com.ua/publications/2024/09/06/718989/>); вебсайт Dev Україна (<https://dev.ua/news/26-ukraintsiv-volodiiut-kryptoiu-doslidzhennia-1717502819>;*

<https://dev.ua/news/v-parlament-zareiestruvaly-zakonoproiekt-pro-kryptorezerv-1749623442>); вебсайт «Опендатабот» (<https://opendatabot.ua/analytics/crypto-2025>); вебсайт Fintech Insider (<https://fintechinsider.com.ua/ukrayina-vtratyla-majzhe-50-mlrd-cherez-vidsutnist-regulyacziyi-kryptorynku-doslidzhennya-ukraine-economic-outlook/>); вебсайт «Еспесо» (<https://espresso.tv/ekonomika-ukraina-otrimala-b-do-15-mlrd-grn-podatki-u-razi-legalizatsii-kriptorinku-doslidzhennya>); вебсайт Incrypted (<https://incrypted.com/ua/jakym-biznes-bachyt-reguljuvannja-kryptoindustriji-v-ukrajini/>); <https://incrypted.com/ua/shcho-peredbachaje-matrytsja-opodatkuvannja-vid-nktsprf/>; <https://incrypted.com/ua/yaki-podatki-hochut-styaguvati-z-vlasnikiv-kriptoalyut-v-ukrajini/>; <https://incrypted.com/ua/jakym-biznes-bachyt-reguljuvannja-kryptoindustriji-v-ukrajini/>; <https://incrypted.com/ua/genprokurorka-nyu-jorka-zaklikala-kongres-ssha-vregulyuvati-kriptorinok/>); офіційний вебпортал парламенту України (<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43123>; <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/56556>); онлайн-медіа «Смонкор» (<https://www.stopcor.org/ukr/section-biznes/news-kriptastane-legalnoyu-scho-chekati-ukraintsyampislya-uhvalennya-zakonu-05-05-2025.html>); сайт LB.ua (https://lb.ua/blog/vadym_hrusha/597244_regulyatsiya_kriptoalyuti_ukraini.html); сайт «ПроБіткоїн» (<https://probitcoin.com.ua/opodatkuvannia-kriptoalyuty-v-ukraini.html>); портал «Перше Інформаційне

агентство Волинські Новини» (https://www.volynnews.com/blogs/blog_487/kriptoalyuta-v-ukrayini-koly-lehalizuiut-rynok-khto-yohorehuliuvatyme/); вебсайт «Промокол» (https://protocol.ua/ru/legalizatsiya_kriptoalyuti_yaki_kraini_uzakonili_tsifrovi_groshi_ta_yaka_situatsiya_v_ukraini/); вебсайт Cryptomus (<https://surl.li/wjtbqv>); вебсайт Rates.fm (<https://rates.fm/ua-uk/cryptocurrency/kriptoalyuti-ta-podatki/>); вебпортал «Слово і Діло» (<https://www.slovoidilo.ua/2021/09/09/infografika/finansy/rynok-kriptoalyuty-yak-krayinax-sviturehulyuyut-virtualni-aktyvy>); вебсайт Bitcoin.com News (<https://news.bitcoin.com/uk/55-milyoniv-amerykantsiv-volodiyut-kriptoalyutoyu-i-76-kazhut-shcho-tse-zrobylo-zhyttya-krashchym/>); портал Finance.ua (<https://news.finance.ua/ua/blackrock-ssha-mozhut-vtratytu-ekonomichnuperevalu-dolara-cherez-bitcoin/>); вебсайт «Укрінформ» (<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3967797-tramp-pidpisav-ukaz-pro-stvorennia-strategichnogo-rezervu-kriptoaluti.html>; <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3970493-rosia-vikorisovue-kriptoalutidla-torgivli-naftou-reuters.html>); сайт NV Бізнес (<https://biz.nv.ua/ukr/sviy-biznes/ataka-hakeriv-na-kriptogamanci-yak-zahistiti-svoji-nakopichennya-i-yaki-isnuyut-shemi-pograbuvan-50499451.html>); портал TrueUA (<https://trueua.info/news/kndrstala-tretoy-u-sviti-za-killistyu-bitkoyiniv-yak-tse-mozhlyvo>); вебсайт «Юридична Газета» (<https://yur-gazeta.com/golovna/v-ukrayini-mozhut-stvoriti-kriptorezerv-detali.html>)).

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Артур Парушевські, аналітик
ГО «Антикорупційний штаб»

На два фронти: як найбільший міжнародний платник податків в Росії процвітає в Україні

Заробляють на українцях — платять росіянам. На четвертий рік повномасштабної

війни, Philip Morris International не лише не пішла з російського ринку попри обіцянки, а й продовжує поповнювати бюджет РФ мільярдами доларів податків. Водночас компанія процвітає в Україні — за підтримки посадовців та нардепів. Хто допомагає тютюновому гіганту працювати «на два фронти» та що змінить реєстр лобістів?

* Збережено стиль і граматику оригіналу

Слова, які не стали діями

На початку повномасштабного вторгнення Philip Morris International повідомила про свої наміри вийти з російського ринку, але потім знайшла причину продовжувати роботу в РФ, заявивши, що не може продати свій російський бізнес.

Пізніше НАЗК вносило Philip Morris International та Japan Tobacco International до переліку міжнародних спонсорів війни. Компанії продовжують вести бізнес в на території країни-агресорки та підтримувати її економіку сплатою значних податків до бюджету.

Як присутність компанії в РФ живить бюджет

Philip Morris International залишається найбільшим платником податків у Росії серед транснаціональних компаній. Тільки у 2022 році вона наповнила військовий бюджет Росії на 4,8 млрд доларів. У 2023 році лише суми податку на прибуток до бюджету Росії склав 220 мільйонів доларів, ставши найбільшим іноземним платником податків країни-агресорки.

На початок 2025 року понад 2 220 компаній продовжують працювати в Росії. Серед них тютюнові компанії Philip Morris та Japan Tobacco International. Лише 467 компаній завершили вихід із РФ з моменту повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року. У 2021 році вони згенерували \$105 млрд доходу (32,8% усієї виручки іноземних компаній) і сплатили податків на суму близько \$6 млрд (23,3% усіх податків, сплачених іноземними компаніями до початку вторгнення).

Як ідуть справи тютюнового гіганта в Україні

Однак і в Україні, яка четвертий рік поспіль потерпає від агресора, компанія не втрачає позицій, працюючи, так би мовити, на два фронти. Philip Morris у 2024 році завершила будівництво власної фабрики на Львівщині, інвестувавши у неї 30 мільйонів доларів.

Там же побудували укриття для працівників та мешканців на території своєї фабрики у Львівській області. Туди вклали близько 60 млн доларів. Будівництво розпочалося восени 2024 року, одразу після запуску фабрики.

Хто з влади підтримує діяльність тютюнових компаній

Розширення тютюнової компанії в Україні активно підтримують українські посадовці та депутати. Зокрема, участь у відкритті збудованого укриття взяла членкиня наглядової ради Державної установи «Офіс із залучення та підтримки інвестицій» (ДУ «Юкрейнінвест»), народна депутатка Галина Янченко.

Державна установа «Юкрейнінвест» сприяє залученню інвестицій в Україну. Цим механізмом одними із перших вирішили скористатися тютюнові компанії. «Юкрейнінвест» повідомила про сприяння компанії Philip Morris International у розвитку виробництва та продажу українцям своєї тютюнової продукції. Після подання заяв до Кабінету Міністрів України та РНБО згадки про співпрацю з РМІ на сайті держустанови зникли.

Сама нардепка Галина Янченко охоче бере участь у бізнес зустрічах, організованих Американською торговельною палатою в Україні за участі представників інших депутатів, урядовців, Посольств США та Японії та асоціації «Укртютюн» щодо проблеми нелегальної торгівлі твердими підакцизними товарами та у міжнародних конференціях, організованих, зокрема, Philip Morris Італія, виступала у якості спікера на заході Світової організації торгівлі, на якому презентували звіт компанії Philip Morris International про нелегальну торгівлю.

Однак не лише Янченко може діяти в інтересах тютюнників. Нещодавно громадськість оголосила народних депутатів-лауреатів антипремії «Золота коса – 2024». Щороку антипремією «нагороджують» парламентарів, які просувають комерційні інтереси тютюнової індустрії, тобто займаються лобіюванням. «Золотою косою – 2024» відзначили Мар'яна Заблоцького, Олексія Устенка та Данила Гетманцева.

Як змінить становище реєстр лобістів

Незважаючи на декларативні заяви про вихід з російського ринку, суми, сплачені транснаціональними компаніями до російського бюджету, окремі народні депутати продовжують

підтримувати діяльність тютюнових компаній на території України, що на мій погляд, шкодить інтересам України. Однак є сподівання, що незабаром ситуація зазнає змін.

Нині НАЗК продовжує створення одного з ключових інструментів впровадження закону «Про лобіювання» – Реєстру прозорості. Саме в ньому будуть відображені усі, хто просувають інтереси тютюнової (і не тільки) індустрії, їхні договори та дії, спрямовані на лобіювання комерційних та приватних інтересів. Це посилить можливість запобігати корупції, регулюючи діяльність лобістських компаній та осіб, що просувають інтереси тютюнових компаній. Цей реєстр має бути готовий у серпні (https://lb.ua/blog/artur_parushevski/682206_dva_fronti_yak_naybilshiy.html). – 2025. – 17.06).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Дмитро Лубінець, уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Рішучий крок до справедливості – ратифікація Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду

24 жовтня 2024 року Україна ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду. Це рішення не просто юридичний акт. Це – наш принциповий вибір на користь міжнародного правосуддя, притягнення до відповідальності воєнних злочинців.

Ратифікація стала лише початком. Сьогодні Україна крок за кроком впроваджує положення Римського статуту у своє національне законодавство. І цей процес уже приносить конкретні зміни.

Що вже зроблено?

Універсальна юрисдикція

Тепер іноземці або особи без громадянства, які скоїли міжнародні злочини за межами України, але перебувають на нашій території, можуть бути притягнуті до відповідальності за українським законом. Це розширює наші можливості боротися з безкарністю.

Командна відповідальність

В українське законодавство введено принцип, за яким командири відповідають за злочини, скоєні підлеглими, якщо вони знали або повинні були знати про ці дії і не вжили належних заходів.

Визначення міжнародних злочинів

Кримінальний кодекс України оновлено та доповнено нормами. Вони гармонізують українське законодавство з положеннями Римського статуту щодо злочинів проти людяності та геноциду.

Наразі реалізація змін у національне законодавство триває. У парламенті працюють над:

- окремим законом про кримінальну відповідальність за міжнародні злочини;

- збільшенням максимального строку покарання до 30 років;

- створенням спеціалізації суддів, що будуть розглядати воєнні та військові злочини;

- створенням (відновлення) військових судів.

Це важливо, бо кількість воєнних злочинів зростає. За даними Офісу Генпрокурора, станом на червень 2025 року зареєстровано понад 172 тисячі воєнних злочинів.

Зазначу, що Офіс Омбудсмана України також залучений до розробки змін до законодавства, а також до міжнародних ініціатив на підтримку постраждалих.

Підтримка потерпілих та свідків: комплексні заходи

Окрім законодавчих змін, Україна формує нову інфраструктуру підтримки для потерпілих та свідків. Це – не менш важлива частина впровадження міжнародного правосуддя.

Координаційний центр підтримки потерпілих і свідків при Офісі Генерального прокурора вже надав допомогу понад 1500 особам у дев'яти регіонах країни.

У пілотних судах створюються відділи підтримки потерпілих та свідків воєнних злочинів, які надаватимуть консультаційну та іншу допомогу.

Запроваджується пілотний проєкт щодо реалізації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, що включає створення Центрів захисту дитини (за моделлю Барнахус).

3 жовтня 2023 року в системі безоплатної правової допомоги реалізується важлива ініціатива – залучення психологів до кримінальних проваджень за участю дітей. Психологи працюють через спеціальний Реєстр, до якого станом на 28 травня 2025 року входить 285 фахівців.

У другому кварталі 2024 року кількість запитів на участь психологів значно зросла. Це показує, що потреба в їхніх послугах збільшується, але наявних спеціалістів у Реєстрі недостатньо, щоб задовольнити всі запити. Тому зараз особливо важливо залучити до проєкту нових психологів.

Україна і світ. Тепер боротьба – спільна

Ратифікуючи Римський статут, Україна взяла не лише зобов'язання на себе, а й отримала право вимагати від світової спільноти рішучих дій.

Як бачимо, паралельно з національними реформами працює і міжнародна коаліція.

14 липня 2022 року в Гаазі 45 країн підтримали декларацію про координацію зусиль у розслідуванні таких злочинів і створення Діалогової групи з підзвітності. Її було офіційно засновано 3 березня 2023 року у Львові на конференції «Об'єднані заради справедливості». А 7 травня 2025 року в Києві відбулася зустріч міністрів Діалогової групи та конференція «United for Justice. United for Survivors», присвячена розслідуванню воєнних злочинів та підтримці постраждалих. Зазначу, що Офіс Омбудсмена долучений до Напрямку 4 (Civil Society Documentation Efforts) (Документація громадянського суспільства).

Важливим кроком стало ухвалення 9 травня 2025 року у Львові країнами-учасницями Core Group Львівської заяви про створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України. Його буде засновано під егідою Ради Європи та розміщено в Гаазі. Трибунал має притягнути до відповідальності вище керівництво Росії.

Римський статут – це не просто документ. Це – наш інструмент. Наш шанс назвати речі своїми іменами. Дати визначення злу. І домогтися справедливості (https://lb.ua/blog/dmytro_lubinets/682336_rishuchiy_krok_spravedlivosti_.html). – 2025. – 18.06).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Петро Андрющенко, керівник Центру вивчення окупації

Тиха перемога України або трибуналу бути

Чергова Нова Країна від LB виглядала складно та обережно щодо оптимізму за темою розмови. Тому що мова була про міжнародний трибунал для російських воєнних злочинців. Проте, все виявилось геть інакшим. Приємно іншим та місцями – оптимістично шокуючим.

Складно викласти дві з половиною години в подробицях, та й мабуть не треба. Тому давайте про головне.

Перше. Трибуналу бути і це безперечно велика перемога України і команди. Команди наших юристів, яка почала з «ніколи і не мрійте» і закінчила повною перемогою. Тут безумовно треба зняти шляпу та подякувати і Офісу Президента, і депутатам, і громадському сектору. Всім хто долучився і зробив неможливе можливим.

Друге. Вирок (себто рішення) буде навіть до закінчення війни та за «дистанційною» участі звинувачених. Це ще один прецедент, якого домоглась Україна і який сам по собі фантастичний. Так, це не означає, що завтра путін та його оточення сядуть у в'язницю. Але означає, що точно сядуть. На все свій час, а ми вже навчилися чекати.

Головне питання, яке треба розтлумачити – за що саме? Ні, не за Маріуполь, Драмтеатр, Бучу чи Бахмут. Проте, за все одразу. Тобто відповідальність росії та її очільників буде саме за акт агресії. Агресії росії, яка досі не визнана та не закріплена жодним міжнародним документом. Саме таке рішення відкриває широкий шлях до справедливості, де відповідальні вже не окремі «очільники режиму» чи сам режим. Це вина всіх росіян, як співучасників.

Це дає нам надію. Надію на розплату та покарання всіх росіян.

Скажете, фантастика?

Але ще рік тому сам факт трибуналу звучав, як фантастика. А вже сьогодні в центрі Києва його експертно обговорюють в деталях, як факт.

І все це, безумовно, наша велика перемога, яка прийшла так тихо, і дасть так багато (https://lb.ua/blog/petro_andriushchenko/682364_tiha_peremoga_ukraini_abo_tribunalu.html). – 2025. – 18.06).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Анна Сосонська, начальниця управління щодо переслідування злочинів СНПК Офісу Генерального прокурора

Викриття злочинів сексуального насильства на війні: два роки досвіду спеціалізованого управління

Російсько-українську війну називають конфліктом нового типу. За кількістю технологічних рішень та адаптації до умов, що постійно змінюються – ця війна дуже відрізняється від попередніх.

Відбуваються зміни і в правовій сфері, в тому числі в роботі правоохоронних органів. Пов'язані з війною виклики вимагають трансформації підходів, спеціалізації та ефективної міжвідомчої взаємодії.

Повідомлення про факти сексуального насильства надходили від самого початку російської агресії у 2014 році. Але саме під час повномасштабного вторгнення це явище набуло системного характеру.

У 2022 році після деокупації Київщини моя колега Ірина Діденко сформувала в Офісі Генпрокурора команду, що виїжджала безпосередньо на місця подій, спілкувалась з людьми і реєструвала перші кримінальні провадження.

Паралельно йшов діалог на міжнародному рівні. Віцепрем'єр-міністерка Ольга Стефанішина від імені уряду підписала Рамкову угоду зі Спецпредставницею ООН з питань сексуального насильства в умовах конфлікту Прамілою Паттен. Україна взяла на себе зобов'язання пріоритизувати роботу з СНПК (сексуальне насильство, пов'язане

з конфліктом), і вже у вересні 2022 року в Офісі генерального прокурора створено спеціалізоване управління з десяти прокурорів та двох державних службовців.

Ми сформували спільні слідчі групи з прокурорів, поліцейських і психологів та почали працювати в щойно деокупованих районах Харківщини, Херсонщини, Донеччини. Незабутній досвід: на одному кінці села ще йдуть бої, а ми з іншого вже працюємо.

Ми заїжджали у формі, на поліцейській машині одними із перших. Залазили в підвали, де люди ховалися від обстрілів, і спілкувались. Залишали їм контакти: ось наші телефони, дзвоніть, ми допоможемо. І насправді спочатку пропонували не так послуги прокурорів, як допомогу з евакуацією, продуктами, ліками.

В людей не було нічого. Ніколи не забуду Святогірськ і виснажених місцевих жителів, які пережили голод – окупанти забрали в них все.

Поступово робота давала результат: люди дзвонили, розповідали свої історії, ділились контактами з іншими. З часом репутація почала працювати на нас. Самі мережі постраждалих скеровують до нас нових членів. Це найкраще визнання того, що ми обрали правильні підходи.

За основу взяли Кодекс Мурад – Глобальний кодекс поведінки щодо збору інформації про СНПК, створений іракською правозахисницею Надією Мурад, яка сама пережила сексуальне насильство.

Весь кримінальний процес має бути адаптованим до потреб постраждалої людини. На практиці це означає обов'язкове залучення психолога, мінімізацію допитів та інших слідчих дій. Особлива увага, якщо ми працюємо з дитиною.

Гарантуємо конфіденційність. Навіть коли ми вносимо відомості до ЄРДР, там не буде імені, місця проживання, дати народження та інших даних, по яких можна ідентифікувати людину. Якщо постраждала особа не захоче сама поділитися своєю історією – ніхто не дізнається про факт насильства.

На самому початку роботи ми запитуємо, з ким комфортніше працювати – з чоловіком, або з жінкою? До першої зустрічі оптимально залучати психолога, який дасть нам

рекомендації: в якому стані людина, чи готова вона до участі в кримінальному процесі, які «червоні прапорці» тощо.

Тоді ми з постраждалою чи постраждалим розписуємо план: що і як відбуватиметься далі, скільки триватиме судовий процес. Намагаємось все максимально пояснювати, адже людина має чітко розуміти процедури та терміни розгляду. Від реєстрації заяви про злочин до вироку суду може пройти не один рік.

З моменту, коли людина отримує статус потерпілої особи в кримінальному процесі, ми скеровуємо інформацію щодо неї до Координаційного центру підтримки потерпілих і свідків.

Як і з прокурорами, постраждалі самі обирають, з ким працювати: з чоловіком чи жінкою. Далі разом вони складають «дорожню карту» потреб. Щось треба вирішити першочергово – наприклад, питання здоров'я, допомогу з переїздом, пошуком житла, наданням психолога тощо. Часто це стосується не лише постраждалих, а їхніх сімей.

Також є можливість скерувати до фонду, що забезпечує виплату невідкладних проміжних репарацій. Майже всі наші постраждалі отримали такі виплати.

Крім того, є можливість подати заявку до міжнародного Реєстру збитків.

Наразі у нас в роботі 366 фактів сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом. Серед постраждалих 231 жінка, 135 чоловіків і 19 неповнолітніх. Найбільша кількість таких злочинів зафіксована у Херсонській та Донецькій областях.

Станом на червень розкрито 116 фактів СНПК. Засуджено 12 осіб. Ідентифіковано 84 російських військовослужбовця, ще по 55 слідство завершено, справи передані до суду.

Ми розуміємо, що кількість заяв не відображає реальної картини. Люди не звертаються до правоохоронців з різних причин: хтось боїться розголосу і осуду з боку близьких чи сусідів. Хтось непокоїться, що окупанти можуть повернутися. Є люди, які просто хочуть все забути і навіть переїжджають, аби ніщо не нагадувало про пережите.

Ми всі маємо чітко усвідомлювати: в сексуальному насильстві винний лише той, хто його вчинив. Жодним чином не можна звинувачувати постраждалих осіб. Коли людина перебуває на окупованій території – ні про яку свободу вже не йдеться. Тим більше в місцях незаконного утримання цивільних або військовополонених.

Нам всім – державним органам, суспільству, медіа – треба навчитися ставитися до постраждалих із повагою. Враховувати їхнє бажання або небажання говорити. Підтримувати, але не нав'язувати. Не розганяти плітки або сенсаційні заяви про шокуючі факти. Пам'ятати, що будь-хто міг опинитися на місці постраждалих.

Маємо бути вдячними тим, хто знайшов сили звернутися до правоохоронців і допомагають нам засудити злочинців. Це також дає можливість акумулювати факти і звертатися до міжнародних організацій: дивіться, це не поодинокі факти, а система та організація. Чим більше таких повідомлень – тим ясніше ми бачимо патерни, тобто моделі поведінки агресора.

Серед таких патернів використання сексуального насильства для терору мирного населення. В групі ризику, перш за все, дружини, матері та інші родички захисників. Росіяни полюють на них свідомо. Ще один патерн – масове використання сексуального насильства проти чоловіків, зокрема, катування статевого органів електрострумом.

Напевно, ми ніколи не дізнаємось точної кількості постраждалих від сексуального насильства. Кожен день в окупації або полоні збільшує їх число.

Маємо навчитися їх підтримувати і сприяти поверненню до нормального життя. Не травмуючи, не нав'язуючи, а навпаки – з гідністю та повагою (https://lb.ua/blog/anna_sosonska/682587_vikrittya_zlochiv_seksualnogo.html). – 2025. – 19.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Призначення Руслана Кравченка Генпрокурором, одноразова грошова допомога для утриманців загиблого військового, кримінальна відповідальність за депортацію дітей – детально про усі 8 законів, розглянутих Верховною Радою 17 червня

Призначення Руслана Кравченка Генпрокурором, одноразова грошова допомога для утриманців загиблого військового, кримінальна відповідальність за депортацію дітей – детально про усі 8 законів, розглянутих Верховною Радою 17 червня

1. Про надання згоди на призначення Президентом України Кравченка Р.А. на посаду Генерального прокурора – в цілому (13375).

Надали згоду на призначення Президентом України Руслана Кравченка на посаду Генерального прокурора.

2. Щодо призначення та отримання утриманнями загиблого військового одноразової грошової допомоги – в цілому (13129).

Уточнили, що для цілей призначення та отримання одноразової грошової допомоги до членів сімей загиблих (померлих) осіб належать, зокрема, утриманці загиблої (померлої) особи, які мають право на пенсію у разі втрати годувальника відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

3. Щодо встановлення відповідальності за незаконне переміщення, депортацію, невинуватити затримку репатріації дитини, вербування та використання дитини у військових цілях – в цілому (12170).

Передбачили кримінальну відповідальність за незаконні переміщення або депортацію дитини, невинуватити затримку репатріації дитини, вербування або використання дитини для участі у воєнних діях у вигляді позбавлення волі на строк від 8 до 12 років, як і за інші воєнні злочини.

4. Щодо підвищення відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення – в цілому (13271-1).

Змінили фінансові критерії відповідальності за ст. 366-2 Кримінального кодексу «Декларування недостовірної інформації» та

ст. 172-6 КУпАП «Порушення вимог фінансового контролю» (щодо відмінності задекларованих відомостей від реальних, адміністративне: було від 100 до 500 розмірів прожиткових мінімумів для працездатних осіб (від 302800 до 1 514 000 грн), тепер від 150 до 750 (від 454 200 до 2 271 000 грн); кримінальне було від 500 до 2000 (від 1 514 000 до 6 056 000 грн), тепер від 750 до 2500 (від 2 271 000 грн до 7 570 000 грн); зменшили розмір предмета незаконного збагачення у ст. 368-5 Кримінального кодексу «Незаконне збагачення» з 6500 до 2750 прожиткових мінімумів для працездатних осіб (від 19 682 000 до 8 327 000 грн); уточнили, що детективи НАБУ здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень щодо декларування недостовірної інформації, якщо розміри завідомо недостовірних відомостей відрізняються від достовірних на суму понад 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб (6 056 000 грн); встановили, що строк здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування не може перевищувати чотирьох місяців з дня прийняття рішення про його здійснення.

5. Щодо створення та функціонування Державного реєстру військовослужбовців та удосконалення порядку ведення військового обліку – в цілому з урахуванням пропозицій Президента (12066).

Запровадили Державний реєстр військовослужбовців, який взаємодіятиме з Єдиним державним демографічним реєстром, Державним реєстром актів цивільного стану громадян, Державним реєстром фізичних осіб – платників податків, Єдиним державним реєстром призовників, військовозобов'язаних та резервістів; держателем реєстру визначили Міністерство оборони; передбачили взаємодію між електронною системою охорони здоров'я та Єдиним державним реєстром призовників, військовозобов'язаних та резервістів з метою отримання інформації Міністерством оборони про результати медичних оглядів.

6. Щодо організаційних засад здійснення підтримки в аграрному секторі – 1 читання (13202-1).

Запропонували передбачити створення Виплатної агенції, запровадження Інтегрованої системи адміністрування та контролю (ІСАК) з 1 січня 2027 року, створення Системи сільськогосподарських даних (ССД), створення систем управління, моніторингу та контролю за підтримкою сільського господарства України, які відповідають підходам Спільної аграрної політики ЄС, впровадження відповідальності за порушення умов надання підтримки; впровадити обов'язок повернення коштів у разі порушення умов надання підтримки, а також встановити заборону на отримання порушниками та пов'язаними з ними особами підтримки протягом наступних 3-х бюджетних періодів.

7. Щодо надання державними і комунальними закладами платних послуг у сфері фізичної культури та спорту, що не є орендою – 1 читання (12284).

Запропонували встановити, що дія Закону «Про оренду державного та комунального майна» не поширюється на платні послуги щодо надання у погодинне користування спортивних споруд державної та комунальної форми власності, внесених до Електронного реєстру спортивних споруд, пов'язаних з наданням платних послуг у сфері фізичної культури та спорту, що не є орендою, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів.

8. Щодо зупинення дії окремих положень колективного договору – відхилено (12291-1).

Законопроект пропонувалось встановити, що на період воєнного стану дія положень колективного договору може бути зупинена тільки за взаємною згодою сторін колективного договору у порядку, визначеному колективним договором, (тоді як зараз чинна норма, що дія окремих положень колективного договору може бути зупинена за ініціативою роботодавця); протягом 3 місяців з дня набрання чинності цим законом сторони колективного договору зобов'язані були б почати переговори про можливості та строки поновлення його положень, зупинених без взаємної згоди його сторін (<https://censor.net/ua/blogs/3558436/pryznachennya-ruslana-kravchenka-genprokurorom-odnorazova-groshova-dopomogadlya-utrymantsiv-zagyblogo>). – 2025. – 17.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Визнання законним множинного громадянства, посилення інституційної спроможності АРМА, зміни щодо судового збору – детально про усі 8 законів, розглянутих Верховною Радою 18 червня:

1. Щодо забезпечення реалізації права на набуття та збереження громадянства України – в цілому (11469).

Встановили випадки, коли Україна офіційно визнає і дозволяє множинне громадянство (наявність у громадян України громадянств інших держав):

одночасне набуття дитиною за народженням громадянства України та громадянства іншої держави;

набуття дитиною, яка є громадянином України, громадянства своїх усиновлювачів унаслідок усиновлення її іноземцями;

автоматичне набуття громадянином України іншого громадянства внаслідок одруження з іноземцем;

автоматичне набуття громадянином України, який досяг повноліття, іншого громадянства, якщо він не отримав документ, що підтверджує наявність у нього громадянства іншої держави;

набуття громадянства України у спрощеному порядку іноземцями, які є громадянами держав із встановленого Кабміном переліку;

набуття громадянином України громадянства держав із встановленого Кабміном переліку.

Передбачили можливість набуття громадянства України у спрощеному порядку для громадян країни, які визначаються Кабінетом Міністрів; при визначенні цього переліку враховується членство держави в Європейському Союзі, застосування державою санкцій проти росії. Спрощений порядок полягатиме у поданні такими особами під час набуття громадянства України декларації про визнання себе громадянином України, де така особа визнаватиме, що в разі набуття громадянства України у правових відносинах

з Україною визнає себе лише громадянином України (замість декларації про відсутність іноземного громадянства чи зобов'язання припинити іноземне громадянство). Спрощений порядок також діятиме для іноземців, які проходять в Україні військову службу за контрактом, а також тих, хто має визначні заслуги перед Україною або прийняття яких до громадянства України становить державний інтерес для України, а також для їхніх чоловіків/жінок і дітей.

Також розширили можливості для набуття громадянства України дітьми іноземців, осіб без громадянства та біженців, які на законних підставах постійно проживають на території України і не набули за народженням іншого громадянства.

2. Щодо посилення інституційної спроможності АРМА та вдосконалення механізмів управління активами – в цілому (12374-д).

Цим євроінтеграційним законом підвищили кваліфікаційні вимоги та вимоги щодо доброчесності до кандидатів на посаду Голови АРМА (юридична або економічна освіта не нижче спеціаліста (магістра), стаж професійної діяльності за спеціальністю не менше 5 років, досвід роботи на керівних посадах не менше 3 років, вільно володіє державною мовою та іноземною мовою, яка є однією з офіційних мов Ради Європи, є доброчесним і компетентним), розширили перелік підстав, що унеможливають зайняття посади Голови АРМА; оновили конкурсну процедуру відбору Голови АРМА, зокрема щодо залучення 3 міжнародних експертів, посилили незалежність у формуванні складу комісії з проведення незалежної зовнішньої оцінки ефективності діяльності АРМА: аудит проводитиме комісія у складі трьох осіб, які визначаються Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій міжнародних партнерів; створили підрозділи внутрішнього контролю.

3. Щодо вдосконалення порядку розподілу судових витрат та судового збору – в цілому (13192).

Встановили, що додаткові судові рішення, які стосуються виключно питань судових

витрат, ухвалюються без виклику учасників справи; встановили граничні розміри судового збору для фізичних осіб: за подання апеляційної скарги – не більше 24 224 грн., а у справах соціального характеру (захист трудових, сімейних, житлових прав тощо) – не більше 9 084 грн.

4. Про внесення змін до Податкового кодексу щодо розширення доступу пацієнтів до лікарських засобів, що підлягають закупівлі особою, уповноваженою на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я, шляхом укладення договорів керованого доступу – в цілому (13134).

Встановили, що до операцій з безоплатної поставки Державним підприємством «Медичні закупівлі України» товарів з Переліку лікарських засобів, що закуповуються за договорами керованого доступу, затверджених Кабінетом Міністрів України, застосовується такий самий режим оподаткування, що й до товарів з Переліку лікарських засобів, медичних виробів та допоміжних засобів до них, що закуповуються за кошти державного бюджету для виконання програм та здійснення централізованих заходів з охорони здоров'я.

5. Щодо здійснення парламентського контролю з питань отримання і використання міжнародної військової допомоги під час дії воєнного стану – в цілому (13374).

Взяли до відома звіт Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради з питань моніторингу отримання і використання міжнародної матеріально-технічної допомоги про виконану роботу та завершили роботу Комісії; утворили строком на 1 рік Тимчасову спеціальну комісію з питань моніторингу отримання і використання міжнародної матеріально-технічної допомоги під час дії воєнного стану у тому самому складі: Голова Комісії – Олександра Устінова (Голос), Заступник Голови – Олександр Завітневич (СН), члени Комісії: Вадим Галайчук, Леся Забуранна, Юрій Мисягін, Галина Михайлюк, Анастасія Радіна, Олена Хоменко, Єгор Чернів, Олена Шуляк (усі – СН), Павло Бакунець (група «ДОВІРА»), Тарас Батенко («За майбутнє»), Сергій Власенко (Батьківщина), Михайло

Папієв (група «Платформа за життя та мир»), Ахтем Чийгоз (ЄС).

6. Про державне регулювання органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції – 1 читання (13204-1).

Запропонували виключити можливість сертифікації продукції, яка є пере-робленою сільськогосподарською продукцією, але не є харчовим продуктом (наприклад, жири технічного призначення, біоетанол, продукти для фармацевтичної промисловості тощо), а також воду, що відповідає Регламенту (ЄС) № 2018/848; встановити категорії продукції (замість галузей органічного виробництва), щодо яких здійснюється сертифікація органічного виробництва та обігу органічної продукції, та відповідно до яких здійснюється торгівля органічними продуктами ЄС з третіми країнами; поширити вимоги щодо обов'язкової сертифікації на суб'єктів господарювання, які здійснюють реалізацію органічної продукції та/або продукції перехідного періоду безпосередньо кінцевому споживачу, крім реалізації фасованої органічної продукції, продукції перехідного періоду; запровадити Державний реєстр органічних тварин та молодняка об'єктів аквакультури; запровадити систему державного контролю у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

7. Щодо пільг з оплати проїзду та деяких інших пільг – 1 читання (5651-2).

Запропонували встановити, що пільги з оплати проїзду надаватимуться за наявності квитка, при використанні реєстратора розрахункових операцій (РРО) та електронного квитка, при використанні Автоматизованої системи обліку оплати проїзду (АСООП), що генерується та/або використовуються відповідним РРО/АСООП під час використання банківської платіжної картки – саме на цей рахунок будуть перераховуватися кошти пільговику для оплати проїзду; що пільги надаються у формі компенсації коштів за проїзд (разова виплата за поїздку транспортом міжобласного сполучення) або у формі виплати коштів з цільовим призначенням (для щоденних поїздок міським, приміським, міжміським

транспортом) відповідно до рішення органу місцевого самоврядування, військово-цивільних адміністрацій в установленому Кабінетом Міністрів порядку після верифікації особи з використанням інформаційних (автоматизованих систем).

8. Щодо правового регулювання письмового провадження та вчинення окремих процесуальних дій – не включено до порядку денного (13178).

Законопроект пропонується надати визначення терміну «письмове провадження» у Кримінальному процесуальному кодексі, передбачити можливість суду при вирішенні питання про направлення кримінального провадження з одного суду до іншого користуватися даними Єдиного державного демографічного реєстру; встановити, що у разі, якщо обвинувачений був призваний для проходження військової служби за контрактом, суд зупиняє судові провадження стосовно такого обвинуваченого до припинення чи скасування воєнного стану або звільнення з військової служби; дозволити розгляд судом питання про виправлення описок і очевидних арифметичних помилок у письмовому провадженні без участі учасників судового провадження (<https://censor.net/ua/blogs/3558638/vyznannya-zakonnym-mnojjynogo-gromadyanstva-posylennya-institutsiynoyi-spromojnosti-arma-zminy-schodo>). – 2025. – 18.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Дана Ярова, громадський діяч, волонтер, голова ГО «Мрія дітей України»

Закон під контракт: як зникає прозорість і з'являється «переможець»

Не знаю, чи пам'ятаєте ви з чого починався весь сир-бор. Якщо ні – нагадаю.

Він починався в травні місяці, з публічних нападок на мене (тут дуже цікаве, що з різних сторін) стосовно того, що я нібито лобіюю українського виробника.

Тоді я дуже розлого пояснила, що в 2024 році компанії-імпортери привезли на митну

територію України речове майно для ЗСУ, яке не пройшло контроль якості. Його просто не прийняли.

Але, тепер поясню ще раз. Мені було не складно сісти порахувати, про яку суму коштів йде мова. Там одних курток було на 203 млн грн, але то не все, контроль якості не пройшли і КЛП і білизна, і багато ще чого.

Чому компаніям з статутним капіталом в 100 грн. віддали лоти в сотнях мільйонів гривень – питання не до мене. Кваліфікаційні вимоги не я писала.

Що відбувається далі. Далі почали кошмарити вітчизняних виробників, паралельно зробивши моє перебування в стінах Міністерства оборони нестерпним. А далі ДОТ оголошує, тадам, відкриті динамічні рамки, в яких переможець не показується.

Ще раз.

Можна називати все що завгодно красивими словами, але якщо немає інформації про переможеця, це унеможливорює: перше – прозорість проведення торгів, друге, взагалі виключає можливість оскарження визначення переможця навіть в адмінсудах.

Я пам'ятаю, як притягували в постанову КМУ 1275 спочатку ЗАКРИТУ РАМКУ. І дуже добре пам'ятаю, як не давала її протягнути, чого таки добилась.

Але. На фоні цього всього виводять поза штат очільника ЦУКІА (контроль якості при прийомці), який того року, таки не дав прийняти товар не відповідної якості.

Тепер дивіться. Якись люди, вклали кошти в товар, завезли його на митну територію України, розмитнили, цей товар в українському пікселі.

1. Його не можливо продати ритейлу навіть охоронцям (носіння пікселю заборонено не військовим)

2. Його якість така, що навіть в комерцію не зіграєш, бо якісного військового товару на території України багато.

То що лишається? Правильно. Втихати його державі, а безпосередньо ЗСУ. Для цього можна і гівном закидувати, і людей прибирати, і законодавство підлаштовувати, бо справа про товар на десь пів мільярда гривень.

ДОТ запустив відкриті рамки – не повірите, але саме під ті самі зимові куртки, які в тому році не прийняли від такого собі постачальника «Фармінко», який завіз їх з В'єтнаму. Але чи зникли ці куртки фізично з території України? Ні. Чи зникло бажання їх втихати? Ні. Чи зручно було б їх втихати так, щоб не видно було переможця – так.

Сьогодні ДОТ скасував всі рамкові процедури, якщо чесно, я подумала, що здоровий глузд переміг. Але деякі люди, я звісно їм не вірю, кажуть що в торгах на куртки вимагали ліцензію на бронежилети. Тобто скасували, суто технічно. А час йде. І пошити зимові куртки, це я вам зараз як виробник кажу, часу обмаль, а от купити пошиті – легко.

Будемо спостерігати далі.

Але мені, як людині, яка витягала тилкові торги на Prozorro і яка пережила просто шалений інформаційний тиск, боляче спостерігати за тим, як відбувається відкат в часи Резнікова (<https://censor.net/ua/blogs/3558725/zakon-pid-kontrakt-yak-znykaye-prozorist-i-z-yavlyayetsya-peremojets>). – 2025. – 19.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Галина Янченко, народна депутатка, заступниця голови Антикорупційного комітету ВРУ, заступниця голови фракції Слуга народу

Рада ухвалила реформу ДПП – це наш шанс залучити приватний капітал до відбудови

Тепер і в моєму депутатському портфелі є законопроект, робота над яким тривала понад 3 роки (!).

Сьогодні парламент ухвалив у другому читанні реформу державно-приватного партнерства (законопроект N7508), яка відкриває нову сторінку для післявоєнної відбудови.

Законопроект готувався так довго, бо мали пройти всі погодження з іофіційним Брюсселем, адже почали процес гармонізації законодавства з європейським – і процес цей виявився довгим і складним. Понад 250 сторінок тексту та зміни

до понад 20 законів в Україні, – тепер закон повністю відповідає європейським директивам про концесії та, відповідно, буде зрозумілим і європейському бізнесу.

Формально інструмент державно-приватного партнерства в Україні існував уже багато років. Але по факту – він майже не працював. На початок 2025 року маємо 200 укладених договорів ДПП. Із них реально реалізується лише 22. Ще 11 – призупинені через війну. А решта – 167 проєктів просто не рухаються взагалі. Це говорить саме за себе: стара модель була громіздка, складна, і просто не давала результату.

Тому ми вирішили її повністю перезавантажити: прибрати зайві погодження, скоротити строки, зробити процес прозорим і зрозумілим для бізнесу. І головне – надати можливість запускати ДПП навіть у тих сферах, які раніше були закритими – зокрема в оборонці.

Ключові зміни

Отже, про що саме ця реформа, декілька ключових змін.

Вперше в історії України проєкти ДПП стануть можливими у сфері оборони. І це, на мою думку, одна з ключових «фішок» реформи. А отже, це нові можливості для залучення коштів у таку колись закриту, а сьогодні ключову для України галузь економіки.

Ми розраховуємо на створення спільних виробництв, особливо там, де держпідприємства мають вільні площі та ресурси. Очікуємо також інвестицій у розробку нових видів озброєння, де інвестори зможуть у майбутньому отримати частку з прибутку або контракти. Це дозволить ефективніше використовувати потенціал державного ОПК, залучити іноземних партнерів і швидше нарощувати наші оборонні спроможності.

З'явиться механізм малих проєктів ДПП вартістю до \$5 млн. У них буде спрощена процедура подачі документації. Такі проєкти потрібні, в першу чергу, для відбудови соціальної інфраструктури: шкіл, лікарень, вокзалів – швидко та без бюрократії.

Понад 200 шкіл зруйновано вщент, ще понад 1600 пошкоджено. Майже 2 тисячі

медичних установ постраждали, а 297 лікарень – знищено повністю. 43 вокзали – зруйновано або втрачено. І це офіційна статистика, яка, на жаль, змінюється щодня в гірший бік. Залучення бізнесу і надання таких об'єктів соціальної сфери не тільки для побудови, а в управлінні бізнесу, пришвидшить відновлення інфраструктури та підвищить якість послуг у соціальній сфері.

Скорочуємо час на підготовку великих проєктів ДПП щонайменше вдвічі, в тому числі, за рахунок того, що вводимو постійно діючі конкурсні комісії для відбору проєктів ДПП. А також прибираємо низку інших бюрократичних обмежень.

Імплементуємо європейську Директиву 2014/23/EU про надання концесій. Завдяки чому європейським компаніям також буде простіше взяти участь у конкурсі, бо ми будемо говорити «однією мовою». А отже, очікуємо, що великі інфраструктурні та концесійні проєкти стануть ще більш цікавими для європейського бізнесу.

Об'єкти водопостачання, енергетика, ЖКГ, логістика, залізнична інфраструктура та енергетика – у будь-якій галузі в Україні після війни буде потреба у великих інфраструктурних проєктах, які можуть бути реалізовані на партнерських з державою засадах.

Якщо стисло, головна ідея нашої реформи: менше бюрократії – більше участі бізнесу. Це інструмент залучення приватного капіталу у відбудову, яка потребувати колосальних ресурсів. Збитки від війни наразі оцінюються у понад 524 млрд доларів. Тому що, будемо відвертими, лише зусиллями держави на відбудову підуть десятиліття. А бізнес, в партнерстві з державою, зможе надати цьому процесу новий імпульс.

У сучасному світі ДПП – це інструмент швидкого розвитку, який широко застосовується в світі. Саме завдяки цьому механізму Туреччина змогла побудувати понад 20 сучасних лікарень, включно з «містами здоров'я» в Анкарі, Стамбулі, Ізмірі. Ці клініки обслуговують мільйони пацієнтів і стали фундаментом розвитку медичного туризму: кожен третій турист у Туреччині

сьогодні приїжджає за медичними послугами. Візьмемо приклад Казахстану, який через ДПП збудував 60% нових лікарень за останні п'ять років. Або Польщу, яка через ДПП розвинула високошвидкісну залізницю. Україна не повинна втрачати цей шанс.

Законопроект 7508 – це закон про економічну ефективність, про довіру до бізнесу і про новий підхід до відновлення країни. Саме такі інструменти дозволять нам відбудувати країну не за 100 років, а в найближче десятиліття. І приватний капітал в цьому процесі наш союзник.

Обіймаю всю велику команду експертів і урядовців, хто стояв у витоків реформи: Дмитро Турчак, Тарас Бойчук, Ніко Гачечиладзе, Ірина Новікова, Надія Бігун. Дякую за підтримку Прем'єру Денис Шмигаль та Першій віцепрем'єрці Юлії Свириденко.

А також висловлюю свою подяку всім 256 колегам народним депутатам, які підтримали законопроект. А особливо Ігорю Марчуку, Дмитру Наталусі, Сергію Власенку за підтримку і протягом 3,5 років роботи над законопроектом, і в переговорах з офіційним Брюсселем, і цього тижня – у складних домовленостях з фракціями у Верховній Раді (<https://censor.net/ua/blogs/3558827/rada-uhvalila-reformu-dpp-tse-nash-shans-zaluchiti-privatniyi-kap-tal-do-v-dbudovi>). – 2025. – 19.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Нове регулювання публічно-приватного партнерства заради відновлення України, соціальні гарантії для Героїв Небесної Сотні, відпустки для підготовки та участі у всеукраїнських та міжнародних спортивних змаганнях – детально про усі 10 законів, розглянутих Верховною Радою 19 червня:

1. Про публічно-приватне партнерство – в цілому (7508).

Замінили закон «Про державно-приватне партнерство» новим євроінтеграційним

Законом «Про публічно-приватне партнерство»: запровадили гібридну модель публічно-приватного партнерства, у якій поєднується бюджет, гранти від міжнародних партнерів і приватне фінансування, дозволили маленьким громадам реалізовувати проєкти без дорогого техніко-економічного обґрунтування, замість нього – концептуальна записка; передбачили спрощену процедуру для проєктів відновлення, яка діятиме під час воєнного стану та ще 7 років після його закінчення; запровадили додаткові гарантії для інвесторів (наприклад, щодо стабільності умов договору).

2. Щодо розширення категорії осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною – в цілому (13197).

До осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, згідно із Законом «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», включили також осіб, нагороджених орденом Героїв Небесної Сотні, яким посмертно присвоєно звання Героя України з врученням ордена «Золота Зірка».

3. Щодо впорядкування надання відпустки для підготовки та участі в спортивних змаганнях – в цілому (11178).

Встановили, що тривалість, порядок, умови надання та оплати відпустки для підготовки та участі у спортивних змаганнях, що надається спортсменам, включеним до складу національної збірної команди, спортивним суддям, визначаються Кабінетом Міністрів.

4. Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Європейським космічним агентством про відновлення дії Угоди щодо співробітництва у використанні космічного простору в мирних цілях – в цілому (0311).

Ратифікували Угоду між Урядом України та Європейським космічним агентством про відновлення дії Угоди щодо співробітництва у використанні космічного простору в мирних цілях. Угодою про відновлення дії передбачено відновлення на додатковий п'ятирічний період, з 25 лютого 2024 року по 24 лютого 2029 року, дії Угоди від 25.01.2008, якою, серед іншого, врегульовані питання щодо обміну науково-технічною інформацією, відповідальності за шкоду, нанесену особам

або майну в ході виконання робіт в рамках угоди, привілеї та імунітети Європейського космічного агентства.

5. Про дострокове припинення повноважень народного депутата України Довгого О.С. – в цілому (13387).

Достроково припинили повноваження народного депутата Олеса Довгого у зв'язку з особистою заявою.

6. Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з розслідування фактів можливої корупції в правоохоронних і судових органах – в цілому (13377).

Утворили строком на 1 рік Тимчасову слідчу комісію Верховної Ради з розслідування фактів можливої корупції в правоохоронних і судових органах, обрали головою Комісії Сергія ВЛАСЕНКА («Батьківщина»), заступником голови – Максима БУЖАНСЬКОГО (СН), членами комісії: Павла ФРОЛОВА, Олександра ТКАЧЕНКА, Галину ТРЕТЬЯКОВУ, Максима ПАВЛЮКА, Валерія БОЖИКА (усі – СН); Максима САВРАСОВА (ЄС); Олександру УСТИНОВУ («ГОЛОС»); Павла БАКУНЦЯ («ДОВІРА»); Ірину КОНСТАНКЕВИЧ («За майбутнє»); Григорія МАМКУ («Платформа за життя та мир»); Валерія ГНАТЕНКА («Відновлення України»).

7. Про підтримку Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») – в цілому (13309).

Рекомендували Кабінету Міністрів розглянути питання щодо забезпечення ефективного розвитку Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»), при розробленні проєктів законів України про Державний бюджет України на 2026 рік та наступні роки передбачити необхідне фінансування організації і проведення гри «Джура» відповідно до Державної цільової соціальної програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року.

8. Щодо здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог санітарного законодавства у сферах господарської діяльності, яка може становити ризик для здоров'я та санітарно-епідемічного

благополуччя населення – не включено до порядку денного (13205)

Законопроєктом пропонується уповноважити МОЗ на здійснення державного нагляду за дотриманням вимог санітарного законодавства у сфері громадського здоров'я та санітарно-епідемічного благополуччя населення, а в інших сферах господарської діяльності, яка може становити ризик для здоров'я та санітарно-епідемічного благополуччя населення, уповноважити на це відповідні органи державного нагляду, що регулюють відносини у цих сферах; врегулювати діяльність експертної установи із забезпечення медико-санітарної регламентації та експертизи реєстраційних матеріалів для державної реєстрації небезпечних факторів і дезінфекційних засобів; з метою дерегуляції господарської діяльності скасувати отримання сертифікату про державну реєстрацію небезпечного фактору.

9. Щодо вдосконалення медичного обстеження водіїв – не включено до порядку денного (13131).

Законопроєктом пропонується встановити, що з метою визначення здатності кандидатів у водії і водіїв за станом здоров'я безпечно керувати транспортними засобами проводяться попереднє, періодичне, позачергове (зумовлене необхідністю) медичне обстеження, а також щозмінний передрейсовий та післярейсовий медичний огляд із відповідним розподілом водіїв на групи залежно від категорії і використання транспортного засобу для власних потреб чи ні; запровадити електронний медичний висновок для отримання водійського посвідчення у центральній базі даних електронної системи охорони здоров'я.

10. Щодо використання громадськими організаціями права на доступ до інформації – відхилено (7512).

Законопроєктом пропонувалось передбачити у Законі «Про звернення громадян», що звернення, які подаються громадським організаціями, розглядаються як колективні (<https://censor.net/ua/blogs/3558849/nove-regulyuvannya-publichno-pryvatnogo-partnerstva-zarady-vidnovlennya-ukrayiny-sotsialni-garantiyi>). – 2025. –19.06).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Дмитро Разумков, український державний діяч, політик.

Цей Уряд має піти. І Закон дозволяє це зробити вже сьогодні!

ЗАЯВА ЛІДЕРА ДЕПУТАТСЬКОГО ОБ'ЄДНАННЯ «РОЗУМНА ПОЛІТИКА» ДМИТРА РАЗУМКОВА

Чому процедура відставки чинного складу Кабінету Міністрів України є необхідним та політично відповідальним рішенням?

Більшість базових показників соціально-економічного розвитку України різко погіршилися. Виник реальний ризик втрати керованості уряду над процесами, що відбуваються у соціальному і економічному житті держави. Це створює загрозу послаблення обороноздатності та спроможності України давати відсіч агресору. Це дає всі підстави для ініціювання відставки Прем'єр-міністра та Кабінету Міністрів України навіть в умовах воєнного стану. Бездіяльність та непрофесіоналізм не можна прикривати правовим імунітетом, якщо від цього залежить доля країни.

Кабінет Міністрів укотре демонструє нездатність до адекватного планування державних фінансів – у першу чергу для забезпечення потреб безпеки та оборони. Внаслідок помилок уряду другий рік поспіль виникає дефіцит ресурсів для фінансування Збройних сил України. У цьому році – на рівні більше 400 млрд. гривень.

Ще одним свідченням непрофесіоналізму вважаю зрив термінів затвердження та внесення до Верховної Ради України бюджетної Декларації на 2026-2028 роки. Це прямо вказує на те, що ситуація з дефіцитом і недофінансуванням буде повторюватись і поглиблюватись, що є неприпустимим!

В останні місяці проявляється все більше кризових явищ у реальному секторі національної економіки. Зокрема, падіння промислового виробництва у першому кварталі поточного року на 6,1%, а в окремих базових

секторах – на понад 10%. Скорочення обсягу будівельних робіт, в тому числі інженерних споруд та фортифікацій, на 26,6%. З огляду на загострення ситуації на фронті та посилення агресії це викликає найбільшу стурбованість.

Уряд показав повну нездатність забезпечити продовження «торговельного безвізу» з ЄС, через що держава втратить 3,5 млрд євро на рік. Ми бачимо комплексний провал урядової політики у сфері зовнішньої торгівлі та залучення інвестицій. У перші чотири місяці поточного року падіння експорту склало 7,4%, дефіцит зовнішньої торгівлі товарами зріс до 12,4 млрд. доларів США тобто на 50% у порівнянні з відповідним періодом минулого року.

За 4 місяці поточного року надходження прямих іноземних інвестицій в Україну становили лише 0,7 млрд. доларів. При цьому, скорочується навіть реінвестування прибутків у національну економіку, що свідчить про недовіру інвесторів до політики Кабінету Міністрів.

Водночас, споживча інфляція стрімко зростає. За п'ять місяців – до 15,9% у порівнянні з відповідним періодом минулого року, що призводить до істотного падіння рівня життя найбільш соціально вразливих груп населення. Вважаю неприпустимим подальше «замороження» рівнів мінімальної зарплати та пенсії, що прирікає сотні тисяч українських громадян на виживання у злиднях.

Вимагаю підтримати внесення у порядок денний роботи парламенту та прийняття законопроекту об'єднання «Розумна Політика» N13214 від 25.04.2025, який передбачає збільшення мінімальної пенсії до розміру двох прожиткових мінімумів.

Внаслідок підвищення податків минулого року закрилося 210 тисяч ФОПів, що є рекордною кількістю за останні 5 років. А це – втрата ще більшої кількості робочих місць та зменшення податкових надходжень у держбюджет.

Як незадовільну оцінюю роботу уряду щодо подолання безробіття. На четвертому році війни уряд тільки розробляє стратегію зайнятості, при цьому безробіття залишається на високому

рівні – від 12%. Водночас майже у всіх секторах відчувається шалений брак кадрів, що стримує відновлення економіки.

Висловлюю глибоку стурбованість з приводу ситуації, що складається у сфері надання житлово-комунальних послуг населенню. Наголошую на необхідності державної допомоги українським родинам у вирішенні проблем комунальних боргів, забезпечення підготовки житлово-комунального господарства до опалювального сезону 2025-2026 років.

Чи можна змінити Уряд під час війни?

Коли хтось стверджує, що цього нібито не можна робити під час воєнного стану, – раджу читати законодавство уважно.

Стаття 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» має на меті не допустити ліквідації органу державної влади як інституції. Про це в ініціативі жодним чином не йдеться. Ми говоримо про заміну людей, які обіймають посади міністрів, і які не справляються зі своїми обов'язками!

Окремо варто вказати, що в уже згаданому законі йдеться і про припинення повноважень омбудсмена, органів прокуратури і тих, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування. Хочу нагадати, що саме під час дії воєнного стану – 31 травня 2022 року – була звільнена з посади Уповноваженого Верховної Ради з прав людини Людмила Денісова. А напередодні, 17 червня 2025 року, Верховна Рада призначила нового генерального прокурора – попередній також був звільнений під час воєнного стану. І тоді й зараз занепокоєнь через можливу невідповідність із законом у монобільшості не виникало.

З огляду на системність та комплексність проблем звертаюся до представників усіх депутатських фракцій і груп із закликом підтримати нашу ініціативу щодо відставки Кабінету Міністрів.

Усі парламентські сили мають діяти спільно для того, щоб якомога швидше сформувати новий склад Кабінету Міністрів України. У тому числі – бути готовими делегувати до нового складу уряду своїх представників.

Нагадую всім колегам-народним обранцям, що наш головний обов'язок перед громадянами – забезпечувати гідне життя Української держави і Українського народу. Маємо не допустити поглиблення кризових явищ, відновити керованість ситуацією в економіці, допомогти людям і посилити нашу здатність боротися і давати відсіч агресору.

Тільки беручи на себе відповідальність, ми повернемо довіру громадян до Парламенту та Уряду (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/razumkov/68525c3d064ba/>). – 2025. – 18.06).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Анастасія Радіна, народна депутатка, голова комітету ВР з питань антикорупційної політики

Як АРМА повертає арештовані активи під контроль управителів, пов'язаних із росіянами

Тиждень тому керівниця АРМА Олена Дума повідомила про підписання третього за поточний рік договору про управління активами – корпоративними правами у вигляді 24% статутного капіталу компанії «Вента.ЛТД», що належать росіянам. За даними самого АРМА, «Вента.ЛТД» входить до трійки найбільших фармацевтичних дистриб'юторів в Україні.

Радість від того, що хоч якийсь актив дістався не консорціуму «КАМпарітет» із розслідування Михайла Ткача, затьмарило те, що новий управитель «Венти.ЛТД» – ТОВ «І.К.ВЕЛ» – має зв'язки із російськими власниками.

За даними Youcontrol, серед засновників «Вента.ЛТД» є Олександр Волошин і Борис Муріло. Ці ж особи є співзасновниками ТОВ «І.К.ВЕЛ», якому АРМА віддало арештований у них же актив в управління. За кілька місяців до цього пані Дума публічно обіцяла не дозволити ТОВ «І.К.ВЕЛ» впливати на конкурс, оскільки це, цитую, «компанія, кінцевим бенефіціаром якої є сам директор та один з власників «Вента.ЛТД»».

У рішенні суду про передачу російської частки фармдистриб'ютора в управління АРМА

йдеться, що Національна поліція розслідує відмивання «Вента.ЛТД» коштів та ухилення від сплати податків у особливо великих розмірах через афілійовані підприємства, зокрема і ТОВ «І.К.ВЕЛ». Саме цю компанію АРМА обрала для управління активами російської частки «Вента.ЛТД».

У цьому ж судовому рішенні вказано, що протиправну діяльність росіяни могли здійснювати у змові зі директором «Вента.ЛТД» Олександром Волошиным, який за сумісництвом є засновником ТОВ «І.К.ВЕЛ». Національна поліція вважає, що незаконно отримані кошти могли використовуватись у тому числі для фінансування російської агресії проти України.

Не знаю, що в цій історії виглядає більш цинічно: довідка від самого ТОВ «І.К.ВЕЛ» про те, що засновники компанії не пов'язані з власником активу, яка не викликала в Олени Думи жодних запитань, чи все-таки квітневий пост пані Думи про те, що вона не допустить до управління «Вентою ЛТД» компанію, пов'язану з власником активу.

На свій захист пані Дума публічно повідомила, що змінити свою позицію на різко протилежну їй допомогла відповідь Служби безпеки України на її запит щодо зв'язку власника частки у фармкомпанії «Вента.ЛТД» з ТОВ «І.К.ВЕЛ». Пані Дума натякає, що у цій відповіді СБУ нібито підтвердила, що «Вента.ЛТД» не пов'язана з ТОВ «І.К.ВЕЛ», а тому передача ТОВ «І.К.ВЕЛ» російською частки «Вента.ЛТД» не суперечитиме меті арешту. До речі, запит АРМА до СБУ датований тим самим числом, коли АРМА уже підписало Протокол N38 про визнання ТОВ «І.К.ВЕЛ» переможцем конкурсу на управителя російською часткою у «Вента.ЛТД».

Однак саму відповідь СБУ пані Дума не опублікувала, пославшись на статтю 222 Кримінального кодексу України, яка взагалі не стосується справи. Вочевидь, керівниця АРМА переплутала і хотіла виправдати приховування відповіді СБУ статтею 222 КПК, що забороняє розголошення відомостей досудового розслідування. Однак досудове розслідування у справі російського активу провадить Нацполіція, а не СБУ.

Крім цього, закон «Про доступ до публічної інформації» прямо вказує, що суспільно важлива інформація має бути оприлюднена. У цьому випадку йдеться про суспільний інтерес до інформації про те, чи правомірно АРМА могла повернути російський актив під контроль російського власника.

Через таку поведінку керівництва АРМА виникає обгрунтований сумнів щодо змісту відповіді СБУ на лист Агентства, що надійшов до дати укладання договору про управління, тобто до 6 червня 2025 року. Можливо, Агентство просто прикривається самим фактом відповіді, не бажаючи розкривати суть, бо вона суперечить їх офіційній версії.

Це вже не перший випадок, коли АРМА ймовірно повернула арештований актив власнику: про це йдеться і у розслідуванні Михайла Ткача щодо іншого арештованого російського активу – компанії «Українська ягода».

Я ініціюю звернення до Прем'єр-міністра України з вимогою розпочати службове розслідування щодо керівництва АРМА, яке могло допустити укладення договорів про управління арештованими активами з пов'язаними з власниками особами, а також до правоохоронних органів, зокрема Нацполіції, у рамках слідства якої і було накладено арешт.

У законопроекті N12374-дпрореформу АРМА, який очікує на ухвалення в цілому, є норми, які б унеможливили передачу арештованих активів під контроль осіб, афілійованих з власниками. Із цієї ситуації стає більш зрозуміло, чому АРМА виступає категорично проти його ухвалення попри публічне схвалення послами ЄС та G7 (https://blogs.pravda.com.ua/authors/radina/685264a351784/#google_vignette). – 2025. – 18.06).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Михайло Жернаков, голова правління Фондації DEJURE, д.ю.н.

Чому КСУ не розглядає множинне громадянство і до чого тут ЄС?

Мережею ширяться заклики звернутися до Конституційного Суду, щоб той роз'яснив конституційність множинного громадянства.

Насправді це вже відбулося, причому більше трьох років тому. Але рішення досі немає. І це піднімає відразу декілька проблем.

1. Склад і заполітизованість КСУ.

КСУ традиційно оминає «складні» політичні теми (хоча навпаки, бути арбітром у них – його основна функція). Наприклад, подання про конституційність Антикорсуду (першого вибраного з міжнародними експертами) скоро 10 років як гнитиме в стінах будівлі на Жилянській.

Для чого? Замість уберегти важливі реформи від політичного тиску, судді КСУ залишають для влади можливість через свої рішення «прибити» політично незручний інструмент. Так було, наприклад, з е-декларуванням і НАЗК у 2020 році. І так зараз є з міжнародними експертами. Недаремно щодо нього 15 Слуг спільно з ОПЗЖ і БЮТ подали недавно нове, ще жорсткіше подання.

Чому так? Бо суддів КСУ традиційно призначали за квотним принципом, без жодного конкурсу. І виконували вони те що треба політичній владі, а не людям. Нарешті це змінилося, коли на вимогу ЄС ми прийняли закон, що запроваджує добір суддів КСУ з вирішальною роллю міжнародних експертів. Але -

2. Чинна влада на увазі мала незалежний КСУ, так само як і, схоже, інтеграцію до ЄС.

Тому вже практично 4 місяці не призначає відібраних на конкурсі П'ЯТЬОХ суддів КСУ за квотами Президента і ВР.

Тому в КСУ вже кілька місяців немає кворуму.

Більше того, влада всіма силами намагається результати конкурсу обнулити. Бо аж «надто незалежними» виявилися відібрані кандидати. Уявіть, зайдуть зараз аж цілі п'ятеро, яких ці ж міжнародники і вибирали. І зацементують конституційність інструменту. Як тоді лояльних суддів і прокурорів призначати?

І це все на тлі того, що конкурс до КСУ був вимогою #1 серед семи, за які нам дали кандидатство в ЄС і відкриття перемовин

про вступ. А Посол ЄС Катаріна Матернова нещодавно в інтерв'ю прямо наголосила, що ці призначення нарешті мають відбутися. Як і решта судової реформи.

А ми сидимо й думаємо чого ж це в нас уже далеко не тільки з Угорщиною назрівають проблеми з подальшим рухом до ЄС.

3. Тут би ще щось сказати про регламент КСУ. І про необхідність Етичного кодексу для суддів КСУ. І решти процесуальних речей.

І все це, звісно, важливо. І має бути. Але порівняно зі складом КСУ – сильно другорядне.

Так що нехай кожен сам собі зробить висновок зараз – чи важливі міжнародні експерти в доборі суддів і загалом євроінтеграція чи готова країна прямо зараз від них відмовитися.

P.S. До речі, крім громадянства і Антикорсуду до компетенції КСУ входять тауі питання як воєнний стан, мобілізація, корисні копалини, території і, звісно ж, вибори (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/zhernakov/6853d25924b0f/>). – 2025. – 19.06).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Юлія Сірко, народна депутатка України

Множинне громадянство: шанс для нації чи майбутні проблеми?

Верховна Рада у другому читанні ухвалила законопроект N11469 про множинне громадянство. «За» проголосувало 243 народних депутати. Це історичне рішення – вперше з моменту незалежності Україна офіційно дозволяє мати більше одного паспорта. З одного боку – це давно назрілий крок. З іншого – ухвалення такого фундаментального закону в умовах війни, без достатніх запобіжників і прорахунків довгострокових наслідків, викликає занепокоєння.

Я підтримую ідею множинного громадянства, але лише за умови, що нові громадяни України мають як рівні права, так і обов'язки: живуть тут, працюють, сплачують податки. Саме так працює міграційна політика в більшості розвинених країн світу.

Однак цей закон не встановлює таких вимог. Його формулювання створюють широке поле як для позитивних змін, так і для зловживань.

Кажуть автором та ідейним натхненником цього законопроекту є віцепрем'єр з єдності Олексій Чернишов, який сам став зовнішньо переміщеною особою, не повернувшись в Україну з відрядження, і тепер буде єдність за кордоном, а не під ракетами та дронами.

Що дозволяє закон?

Відтепер можна мати множинне громадянство (2 і більше) у таких випадках:

1. Якщо дитина одночасно набуває його за правом народження чи отримує через усиновлення її іноземцями.

2. У разі одруження з іноземцем (кою).

3. Якщо українець, який досяг повноліття, автоматично отримав громадянство іншої країни чи отримав його у спрощеному порядку.

4. Якщо українець набуває громадянство держави, що є в переліку КМУ.

5. Якщо іноземний громадянин (нка) держави, що є в переліку КМУ, отримують українське громадянство у спрощеному порядку.

6. Якщо іноземець набуває громадянство України за стандартною процедурою (складна, довга та непрозора).

7. В інших випадках, передбачених міжнародними договорами.

Обмеження стосуються лише країни-агресора. Закон розповсюджується на всі інші держави, зокрема й ті, де масово роздають паспорти громадянам України, наприклад, Угорщина.

Чому це важливо для мільйонів українців

Особливо важливим є категорія громадян з пункту 4: українці, які виїхали за кордон, тепер можуть легально мати два і більше паспортів. Це логічний крок – ми розуміємо, що більшість з 11 мільйонів українців, які виїхали за всі хвили еміграції після 1991 року, вже інтегрувалися в нові країни і отримала інше громадянство. Це узаконення і так давно існуючої де-факто ситуації. Це хороша новина для діаспори, для збереження зв'язку з Україною, залучення інвестицій, знань і просування інтересів України.

Але водночас це узаконення подвійного громадянства всіх чиновників, депутатів та навіть олігархів на кшталт Коломойського з купою паспортів. І це вже питання правових наслідків для слідства, судів і державної безпеки.

Найбільший дискусійний пункт 5

Найнезрозуміліші наслідки надання громадянства іноземцям – в пункті 5. Він відкриває шлях для спрощеного набуття українського громадянства іноземцями.

Ми дуже потребуємо людей, які готові приїхати в Україну, працювати та жити з нами, відбудовувати та обороняти Україну. Дефіцит працівників на сьогодні при скромному економічному рості складає мінімум 5 млн людей. Якщо ж мовиться про відбудову України та високий темп розвитку, то це мінімум 7 млн. Отже, ми сильно потребуємо людського капіталу: повернення українців, працівників на певний період на робочих візах та іноземців, які готові стати новими українцями, жити та працювати в Україні.

Але не забуваємо, що міграція може бути як економічним ресурсом, так і гібридною зброєю. Паспорт легко видати, але практично неможливо забрати.

Формально в законі сказано, що перелік країн, громадяни яких зможуть скористатися спрощеною процедурою, має визначити Кабінет Міністрів. Очікується, що це будуть держави ЄС, США, Канада, Японія. Але ми не маємо жодних гарантій, що при наступних політичних циклах цей перелік не буде розширений, скажімо, на країни, які нас не підтримують. Саме тому я з колегами наполягала на чіткому переліку в законі.

Щоб отримати українське громадянство, потрібно буде скласти іспити на знання Конституції України, історії України та української мови. Це стандартна практика у більшості країн світу, але в Україні вона завжди працювала за гроші.

Що таке «спрощена процедура»? Усе просто: наявність українського коріння в попередніх поколіннях і подання заявки. Немає вимог щодо зобов'язань сплачувати податки, вкладати в економіку України та бути частиною суспільства.

До яких наслідків це може призвести?

Уявімо: іноземець отримує український паспорт за спрощеною процедурою – і:

1. Отримує повний доступ до державної служби, державної таємниці, політичного процесу, виборів тощо.

2. Має право купувати сільськогосподарську землю.

3. Може користуватися всім спектром безкоштовних соціальних послуг: медициною, освітою, держпослугами – без сплати податків в Україні. Це значить, що кількість пацієнтів, учнів в класі, універсах може збільшитися, а держбюджет, кількість вчителів, лікарів – ні, і навантаження на соціальну систему значно зросте.

4. Автоматично отримує безвізовий режим з ЄС, а також доступ до усієї системи допомоги українцям в ЄС та інших країнах.

Це швидкий очевидний висновок. Думаю, якщо детальніше вивчити законодавство, то можна знайти багато неоднозначних питань.

Ми не знаємо, скільки людей можуть скористатися новим законом. І це найбільша небезпека. Закон не вносить зміни до інших законів, не має реальних розрахунків та оцінки наслідків, отримуєш паспорт – і маєш 100% прав, включаючи право обирати та бути обраним.

Цей закон стане основою нової міграційної політики України. Від того, як він працюватиме, залежатиме наша демографія, економіка, соціальна система, навіть безпека. Тому він має працювати як швейцарський годинник без дірок та збоїв.

І не зайвим було б ДО ухвалення таких фундаментальних законів спочатку навести лад і прибрати корупцію в міграційних процедурах та службах, включаючи видачу робочих віз працівникам, які так необхідні нашій економіці. Запитайте бізнес, який із цим стикався, і дізнаєтесь, що, скільки і як довго.

Це б вирішило 90% питань із тимчасовими працівниками для економіки, і для цього необов'язково роздавати громадянство. Більшість розумних країн залучає працівників саме через робочі візи, а не дарування паспорту.

Ми вже бачимо, до чого призводить непродумана міграційна політика у США та ЄС.

Це одна з головних тем політичної боротьби та поляризації суспільства. Ми маємо вчитись на чужих помилках, а не повторювати їх.

Всі мої правки до закону щодо обов'язкового проживання, сплати податків, комітет, на жаль, відхилив. Я підтримую ідею множинного громадянства, але ухвалений закон має занадто багато дірок і на практиці не працюватиме як швейцарський годинник. Бо саме такою має бути міграційна політика країни, яка воює, відновлюється і бореться за свою суб'єктність у світі (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/klymenko/68552f71a595d/>). – 2025. – 20.06).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Петро Андрющенко, керівник Центру вивчення окупації

Легідна деукраїнізація або як росія тихо заборонила вивчення української мови

Формально, до сьогодні на території росії або на окупованих територіях можна було вивчати українську мову. Не як окремо «українську», але як «рідну мову рідного краю». Правда лише з першого по четвертий клас, але це вже більше, ніж нічого.

Дійсно на окупованих територіях Запоріжжя, Херсонщини та Криму зафіксовано факти викладання української. Більш того, навіть в Башкортостані були такі уроки. Щоправда в Донецькій та Луганській області – нуль, але це трохи інша історія.

Проте, з наступного навчального року вивчення української є неможливим. Ні, тут немає прямої заборони, на яку можна полатись. Немає цитати, яку можна навести. Тут все зроблено з огляду на можливі публічні наслідки. Тихо, цинічно та бюрократично.

Жоден наказ Мінпросвітництва РФ формально не містить прямої заборони на українську мову і літературу. Проте кілька наказів непрямим впливом фактично знищують викладання цих предметів.

Як це працює:

Наказ № 258 від 01.04.2025 встановлює зміни до федерального переліку підручників. Скасовує

дію старих підручників (видання до 2020 р.) та визначає новий перелік рекомендованої літератури на 2025/26 рік. Якщо в оновленому переліку відсутні українські підручники – школи втрачають право офіційно використовувати їх у навчальному процесі. По суті без підручника – предмет автоматично випадає з розкладу, бо немає методичного забезпечення та правової підстави для викладання. Навіть якщо вчитель захоче викладати українську, він не зможе це зробити в межах шкільної програми, оскільки урок не відповідатиме затвердженям. Таким чином, наказ не забороняє предмет, але створює «де юре» умови, в яких його викладання стає неможливим. Вгадаєте, з яких предметів немає підручників в новому переліку? Правильно. Українська мова та література в будь-якому варіанті.

Наступний наказ № 171 від 04.03.2025 щодо зміни правил прийому до школи. Він регламентує порядок прийому до шкіл на окупованих територіях та офіційно інтегрує їх у федеральну систему РФ.

У правилах прийому відсутнє посилання на будь-яку мовну специфіку чи право вибору мови навчання. Школи формально прирівнюються до звичайних російських освітніх установ – отже, застосовуються лише федеральні програми РФ, у яких українська відсутня. Батьки не можуть вимагати курс українською, бо не передбачено в нормативних документах.

Результат – повна «уніфікація» системи, де українська мова просто не має місця за визначенням, хоч і не заборонена прямо.

Інші накази (№ 147, 406 тощо) в цій лише закріплюють регламент загального характеру та в сукупності з наказами 258 і 171 формують адміністративну модель, де українська не має підручника, затвердженої програми, кадрового забезпечення та у підсумку – нормативної підстави для включення до розкладу.

Так працює «тиха ліквідація». Коли українську мову та її викладання формально не заборонено, проте викладання її неможливо. Це класична схема адміністративного знищення без офіційної заборони – через усунення всіх інструментів реалізації. Лагідна бюрократична деукраїнізація (<https://lb.ua/>

[blog/petro_andriushchenko/683586_lagidna_deukrainizatsiya_abo_yak_rosiya.html](https://lb.ua/blog/petro_andriushchenko/683586_lagidna_deukrainizatsiya_abo_yak_rosiya.html)). – 2025. – 25.06).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Гюндуз Мамедов, кандидат юридичних наук, заступник Генпрокурора України у 2019-2022 рр.

Угоди про створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України підписано

Історичний крок. Сьогодні у Страсбурзі підписано угоду про створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України. Покарання за агресію має ключове значення, і жодна з чинних інституцій, включно з Міжнародним кримінальним судом, не могла його забезпечити. Завдяки тим, хто був залучений до цього процесу – насамперед колегам з МЗС, було зроблено все можливе, щоб наблизити створення трибуналу.

Цей трибунал не схожий на всі попередні моделі. У майбутньому він може стати основою для формування повноцінної архітектури правосуддя щодо всіх міжнародних злочинів.

На цьому етапі трибунал має мандат притягнути до відповідальності найвище керівництво за злочин агресії, тобто за рішення про застосування збройної сили проти іншої держави всупереч Статуту ООН.

Фактично, це буде перша після Другої світової війни правова оцінка злочину агресії. І я сподіваюся, що вона охопить агресію, розпочату у 2014 році, а до відповідальності будуть притягнуті не лише представники РФ, а й Білорусі та КНДР.

Цікаво й те, що статутом трибуналу передбачена можливість розгляду справ *in absentia*, тобто без присутності обвинувачених, що не дуже часто зустрічається в судах такого рівня. Хоча, наприклад, Спеціальний трибунал по Лівану теж мав відповідні положення у статуті.

Тепер найважливіше – зробити так, щоб новостворена інституція працювала ефективно.

Адже лишається ряд питань: починаючи від легітимності у зв'язку з регіональним характером, закінчуючи імунітетом «керівної трійки», допоки вони на посаді. Та й очевидна відмова РФ співпрацювати теж не полегшить роботу. І саме від відповіді на ці виклики багато залежатиме. Тож стежимо за подальшими кроками (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/mamedov/685c50150c110/>). – 2025. – 25.06).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Галина Янченко, народна депутатка, «Слуга народу»

Дике поле чи легальна сила: навіщо Україні закон про приватні військові компанії (ПВК)?

Нещодавно Президент Зеленський заявив, що подумає над дозволом роботи приватних військових компаній (ПВК) в Україні. Чому ця тема активізувалась зараз?

Спроби створити законодавчу рамку для ПВК робились ще з 2014 року. В Раду вносилися кілька документів, однак жоден не був ухвалений. Спроби прийняти закон про ПВК були і у цього скликання парламенту, однак, поки триває війна, всі сили потрібні на фронті.

Але що буде після? Захист стратегічних об'єктів, навчання українського війська та армій союзників, охорона та супровід дипломатичних місій, розмінування, – це далеко не повний перелік функцій, які могли б виконувати українські ПВК, застосовуючи досвід, набутий в умовах війни.

Тим більше, що демократичні країни таку діяльність суворо контролюють, але повністю не забороняють.

Де працюють ПВК?

У більшості європейських країн ПВК дозволені у вигляді охоронних компаній із розширеними функціями. Водночас, вони обмежені в застосуванні сили, особливо – за кордоном. Наприклад, у Німеччині, Італії та Іспанії бойові функції заборонені зовсім, дозволені лише охоронні. Швейцарія заборонила участь своїх компаній у збройних

діях за кордоном ще у 2013 році, але дозволяє охоронні функції поза межами країни.

Втім, є багато демократичних країн, де діяльність ПВК контрольована, але достатньо поширена.

Однією з найбільш ліберальних країн щодо ПВК є Велика Британія. Закон дозволяє британським компаніям діяти за кордоном у сферах охорони, логістики й супроводу. G4S – одна з найбільших британських охоронних компаній у світі, до 2021 року діяла незалежно, згодом стала частиною американської Allied Universal. У 2000-х вона охороняла дипломатичні місії, енергетичну інфраструктуру, посольства та конвої в Іраці й Афганістані. У 2009 році G4S мала понад 9 000 охоронців лише в Іраку. Компанія працювала також у Лівії, Сирії, Південному Судані та ДР Конго, забезпечуючи безпеку гуманітарних працівників і баз.

У Франції бойові функції ПВК заборонені, а за підготовку найманців передбачено до 7 років ув'язнення. Дозволена діяльність у межах цивільних функцій (охорона, консалтинг, тренування) в тому числі за кордоном. Відомі гравці – Defense Conseil International (DCI), що працює в 50 країнах (зокрема в Брунеї, Індії, Кувейті, ОАЕ), надаючи військове навчання, включно з кібер– та радіоелектронною війною. Ще один функціонал DCI – розмінування. Так, наприклад, через оператора Sofras DCI проводила розмінування в Перській затоці, Анголі та Мозамбіку. GEOS діє в 80+ країнах, надаючи охорону, консалтинг і тренінги.

Світовим лідером у застосуванні ПВК звичайно ж є США. Американські компанії не просто працюють за кордоном, а й мають державні контракти та виконують широкий спектр завдань, в тому числі для Пентагону. Найвідоміші – Academi (колишня назва Blackwater) та DynCorp. Під час війни в Іраці (2004-2009) Blackwater забезпечувала безпеку тисяч американських чиновників та дипломатів.

ПВК у США залучаються до евакуацій, охорони дипломатів, навчання армій союзників та логістики в зонах конфліктів тощо. Тобто, можна сказати, що в США приватні військові компанії інтегровані у системи оборони

США інституційно. Що зробило їх не просто підрядниками, а практично частиною американської військової системи.

До речі, не відстає за рівнем лібералізації застосування ПВК і Канада. У Канаді діяльність у сфері приватної безпеки дозволена і регулюється на рівні провінцій (наприклад, через ліцензування охоронних фірм). Канада не має закону, який прямо забороняв би участь своїх громадян або компаній у військових операціях за кордоном як підрядників. Тому канадські ПВК можуть діяти за кордоном, якщо не порушують канадське законодавство або санкційний режим щодо конкретної країни.

Найвідоміша канадська ПВК – GardaWorld, яка працювала в Афганістані, Іраці, Лівії, Гаїті, Ємені, Пакистані, охороняючи дипломатичні місії, об'єкти, журналістів і місії ООН. У 2012 році компанія отримала контракти в Лівії після падіння режиму Каддафі. У 2021 GardaWorld брала участь в евакуації з Кабула дипломатичних працівників після виходу США.

Водночас, контроль та межі дозволеного – ключові питання в сфері ПВК. І замість уникати цієї теми, настав час визначити чіткі рамки.

Навіщо Україні ПВК?

Наразі в Силах оборони задіяно понад 1 мільйон українців, це у 4 рази більше, ніж чисельність ЗСУ до повномасштабного вторгнення. З війни повернуться понад півмільйони ветеранів, досвідчених та навчених у реальному бойовому досвіді людей. Частина з них захочуть повернутися до мирного життя, та зможуть, наприклад, продовжити працювати за старою професією. Але далеко не всі хочуть повертатись до попередніх професій – і вже активно про це говорять.

Тому, і мислити категоріями довоєнного часу, де приватні військові компанії сприймалися як щось незрозуміле і не на часі, думаю, буде помилковим.

Є щонайменше 4 причини, чому і як приватні військові компанії можуть зіграти в нових українських реаліях важливу роль:

1. Питання безпеки. Українські ПВК можуть стати частиною системи безпеки не лише України, а й всього світу. Більше того, вони можуть суттєво посилити наші геополітичні

позиції та інтереси, якщо ПВК застосовувати з розумом і під державною протекцією.

2. Соціалізація ветеранів. Після демобілізації велика кількість військових шукатиме своє місце в житті. Навіть серед моїх знайомих – не всі добровольці хочуть повертатись до попередніх професій. Тож легальні ПВК, підзвітні державі, – це можливість працевлаштування, збереження фаху і досвіду військових, а також внесок у національну безпеку.

3. Замість Blackwater – своє. Якщо ми не створимо власні ПВК, це можуть зробити інші країни, які, я переконана, захочуть провести до своїх лав рекрутинг людей з реальним бойовим досвідом війни нового формату. Наші хлопці все одно поїдуть воювати – але під чужими прапорами й платитимуть податки в інші країни.

4. Потенціал на майбутнє. ПВК – це ще й резерв для ЗСУ. У разі нової агресії наші воїни будуть готові швидко стати на захист держави.

Тож не варто відкладати вирішення цих проблем на потім, а краще вже сьогодні почати роботу над законодавчою рамкою для роботи приватних військових компаній.

Таке законодавство може набути чинності не зараз, а по завершенню військового стану та бойових дій. Водночас, Україна має шанс не просто «наздогнати», а створити одну з найпрогресивніших моделей регулювання ПВК у світі – з урахуванням власного досвіду війни, безпекових викликів на майбутнє та цінностей. Але для цього потрібно почати підготовку вже зараз (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/yanchenko/685d45e39372e/>). – 2025. – 26.06).

Блог на сайті «Zaxid.Net»

Про автора: Юлія Бабіна, начальниця Західного міжрегіонального управління Міністерства юстиції

Що таке спадковий договір і як його посвідчити

Спадковий договір – це правочин, за яким одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони

(відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача.

У якій формі укладається спадковий договір?

Спадковий договір укладається у письмовій формі, підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації у Спадковому реєстрі.

Хто має право посвідчувати спадкові договори та які вимоги до його посвідчення?

Спадкові договори посвідчуються нотаріусом за зверненням заінтересованих осіб: набувача і відчужувача.

Спадкові договори, предметом яких є нерухоме майно, посвідчуються нотаріусом з дотриманням загальних правил посвідчення договорів відчуження.

При посвідченні спадкових договорів правила забезпечення реалізації права купівлі частки у праві спільної часткової власності не застосовуються.

Як оформлюється та зберігається документ, що посвідчує право власності на майно у спадковому договорі, до та після смерті відчужувача?

Документ, що посвідчує право власності на майно, після його огляду нотаріусом повертається власнику майна (відчужувачу), а в тексті договору зазначаються назва цього документа, номер і дата його видачі та найменування юридичної особи, яка його видала. У разі коли посвідчення спадкового договору здійснюється на підставі відомостей Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, в тексті правочину зазначаються посилання на цей реєстр, номер і дата отримання інформації з нього.

Після смерті відчужувача нотаріусу повертається документ, що посвідчує право власності на нерухоме майно, що було предметом договору, та долучається до примірника спадкового договору, що зберігається у справах нотаріуса, крім випадків, коли посвідчення спадкового договору здійснювалося на підставі інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, отриманої шляхом безпосереднього доступу до нього.

Предметом спадкового договору є майно, право власності на яке підлягає державній

реєстрації, нотаріус у тексті договору зазначає про необхідність реєстрації права власності у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно після смерті відчужувача.

Чи може подружжя укласти спадковий договір?

Подружжя має право укласти спадковий договір щодо майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності. Спадковим договором подружжя може бути встановлено, що в разі смерті одного з подружжя спадщина переходить до другого, а в разі смерті другого з подружжя його майно переходить до набувача за договором.

Яким чином накладається та знімається заборона на відчуження майна у спадковому договорі?

На майно, яке є предметом спадкового договору, нотаріус, який посвідчив цей договір, накладає заборону відчуження у встановленому порядку, про що робиться напис на всіх примірниках договору. У разі смерті відчужувача на підставі свідоцтва про смерть, виданого органом державної реєстрації актів цивільного стану нотаріус знімає заборону відчуження.

За яких умов спадковий договір припиняється?

У разі смерті фізичної особи-набувача або ліквідації юридичної особи – набувача за спадковим договором дія договору припиняється, а на примірниках договору за письмовою заявою відчужувача нотаріус вчиняє відповідний напис.

Як може бути розірвано спадковий договір та хто має право вимагати його розірвання?

Спадковий договір може бути розірвано судом на вимогу відчужувача у разі невиконання набувачем його розпоряджень або на вимогу набувача у разі неможливості виконання ним розпоряджень відчужувача (https://zaxid.net/spadkoviy_dogovir_shho_tse_yak_uklasti_pravila_rozirvannya_blog_yuliyi_babinoyi_n1612704). – 2025. – 17.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Костянтин Корсун, експерт з кібербезпеки

Саміт НАТО і кібербезпека: які перспективи України?

Півтора відсотка ВВП кожна країна НАТО витрачатиме – у тому числі на кібербезпеку.

Про це прямо сказано у підсумковій декларації саміту NATO у Гаазі: *defend our networks* («захищати наші мережі»). Ці слова ідуть одразу після «захисту критичної інфраструктури».

І напромак кібербезпеки не випадково прямо задується у 5 пунктах короткої декларації.

Тому що NATO ще у 2016 році ухвалили рішення до авіації, флоту та сухопутних військ додати четвертий вид сил – кібервійська. Як рівноправний вид збройних сил.

У 2022 головний НАТОвський айтішник Людвиг Декампс висловився ще прямолінійніше: «Кібербезпека більше не є допоміжною функцією – це ключова частина спроможності та надання послуг і невід’ємна частина підтримки стійкості Альянсу».

А що в Україні?

Кібервійська так і не створені – навіть як окремий рід військ (навіть не вид).

Навіть попри прямий указ Президента від серпня 2021 року створити Кіберсили.

У цивільному секторі свідомо підтримується хаос: 11 (одинадцять, Карл) держструктур «відповідальні за кібербезпеку», але як завжди буває у колгоспах – як тільки виникають проблеми – ніхто ні за що насправді не відповідає. А великі проблеми постачаються нам регулярно, у запоребриків побудована стабільна система постачання Україні кіберпроблем. Серед останніх – реєстри Мінюсту, Київстар, Укрзалізниця, а до того злам Дії, Медок, Казначейство, Прикарпаттяобленерго і ще довжелезний список.

І одинадцять «відповідальних» лише перекидають між собою відповідальність, а в результаті – жоден чиновник не постраждав. Усі доволені, мають високу зарплату, бронь від мобілізації, отримують гранти, держфінансування, закордонні відрядження, проводять усміхнені конференції-круглі

столи. Потік інцидентів це аж ніяк не спиняє, зате імітація бурхливої діяльності – просто зашкалює.

Але повернемося до НАТО.

Щоб вступити до міжнародної організації, потрібно виконати умови вступу.

Майже 20 років тому ми з командою зробили усе необхідне, щоб український CERT-UA вступив до FIRST. В результаті прийшов їхній представник, усе перевірів, провів співбесіду з кожним членом команди, зазирнув у серверну, подивився на документацію – все гаразд, і видав позитивний висновок: *велкам, вступайте*.

Так само і з NATO: щоб говорити про вступ, треба спочатку виконати вимоги.

Що маємо в Україні, хоча б у частині кібер?

Віце-прем’єр-міністр каже «Роль кібербезпеки дещо перебільшена».

Його ставленик-генерал краде 65 мільйонів на закупівлях Дія-Engine.

Його кібер-генерал з СБУ масово скуповує елітну нерухомість, походження коштів на яку не може пояснити.

Його продукт «Дія» просто плює у обличчя ЄСівському закону про захист персональних даних GDPR.

Система захисту персональних даних в Україні не працює в принципі.

У країні немає ані кібервійськ, ані єдиної структури з національної кібербезпеки.

На ключових позиціях працюють люди без навіть мінімальної компетенції.

Все це чітко видно нашим партнерам і вони про це прозоро натякають. Але натяки свідомо ігноруються.

Про яке НАТО може йти мова? Ну от з якого переляку?

Членство в організації надається не за те, що ти страждаєш.

Не за те, що на тебе напали.

Не за те, що тебе шкода.

А лише за виконання умов.

Напружся, виконай домашню роботу. Подолай корупцію. Реформуй судочинство. Зміни держуправління, податкову й фіскальну політику: подолай совок у своїй голові, відійди від рашн-традицій. Припини утиски журналістів, переслідування незгодних,

заміни культ особистості та правління «5-6 менеджерів» на законні демократичні інституції.

І тоді буде тобі і НАТО, і ЄС, і шершелі з маршелями. Або вони самі прийдуть просити приєднатися до тебе.

А поки умови не виконаєш – тобі будуть обіцяти, втішати, дружньо плескати по плечу. Не плач, синку, колись ви точно-точно вступите в НАТО, обіцяємо.

А от хто красунчик у цьому всьому – так це Марк Рютте. Так вишукано пропітляти між неадекватними, противниками підтримки України та нашими симпатиками – це геніально. Екстра-клас міжнародної політики. Мистецтво смажити лід. Аплодуємо! (<https://censor.net/ua/blogs/3560048/samit-nato-i-kiberbezpeka-yaki-perspektyvy-ukrayiny>). – 2025. – 26.06).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Ігор Лікарчук, доктор педагогічних наук, професор.

Як зробити звіти директорів шкіл не ефектними, а ефективними

Останні десять днів освітній сегмент соціальних мереж ущерть заповнений інформацією про звітування керівників закладів загальної середньої освіти про свою діяльність у навчальному році, який завершуються.

Інформація супроводжується гарненькими світлинами про ці «звіти», на яких бачимо симпатичних директорів й директрис, різні локації, де це дійство проходить (включаючи й заміські), великі екрани із таблицями та анімацією і трішки публіки. Зазвичай це люди, котрі є підлеглими, залежними або спеціально дібраними для такого шоу.

І як свідчить інформація із тих же соцмереж, у 100% випадків робота директорів схвалюється, місцевій владі обов'язково виголошується чергова панегірика, а ті, хто начебто «звітував», радісно приймають квіти та вітання...

Або, як кажуть у народі: «І кози цілі, і вовки ситі...» Вимога п.3 статті 30 Закону України «Про освіту», у якій зазначено, що «керівник

закладу освіти щороку звітує про свою діяльність на загальних зборах (конференції) колективу та/або органів самоврядування закладу освіти», начебто виконана.

Але я не дарма вживаю слово «начебто». Проблема в тому, що у законі йдеться про звіт керівника про його діяльність як управлінця, а насправді виходить звіт про роботу колективу.

І така практика підміни звіту керівника на огляд роботи закладу освіти мало того, що не відповідає духу і букві закону, але перетворює таке звітування у чергове шоу задля «галочки». Або у засідання клубу КВК, де всі веселі та кмітливі.

Чому подібна ситуація має місце? Між іншим, не лише у закладах загальної середньої освіти, але й у великих університетах. У цьому можна легко пересвідчитися, переглянувши ці звіти на сайтах університетів. Вони, на відміну від загальноосвітніх шкіл, їх там розміщують у повному обсязі.

Спробуємо визначити кілька причин подібного явища.

Перша причина – це стереотипи і традиційне мислення не сучасного управлінця-менеджера, а радянського директора. Який у совковій освіті був не менеджером із чітко визначеною сферою професійної управлінської діяльності, а радше координатором роботи колективу, «учителем учителів», феодалом чи наглядачем. Саме у совковій системі управління освітою була сформовано поняття «директор=колектив».

Натомість сучасна управлінська логіка передбачає розподіл ролей. Один плуг у директора, а зовсім інший – у членів колективу. От саме цього величезна кількість керівників закладів освіти, які навіть мають дипломи про управлінську освіту, не розуміють, або не хочуть зрозуміти.

Адже усвідомлення того, що директор і колектив не одне те саме, породжує персональну відповідальність керівника за свої дії. Тому для них набагато легше сховатися за загальні фрази про роботу команди, ніж розповідати та аналізувати власні управлінські рішення, помилки та результати. Тобто такі звіти є не чим іншим, як виявом страху брати на себе персональну відповідальність. І це є не що інше, як совок.

Друга причина. У нашій освітній системі, на відміну від освітніх систем багатьох країн світу, відсутні обґрунтовані та апробовані індикатори ефективності управлінської діяльності. Так, в історії української освіти були спроби запровадити ключові показники ефективності (KPI) для ректорів університетів. Але навряд чи хтось наслідиться стверджувати, що ці показники працюють і саме для оцінки управлінської діяльності.

Для керівників шкіл та закладів професійної освіти про них серйозно ніхто й ніколи навіть не говорив. А Державна служба якості освіти, проводячи інституційний аудит закладів освіти, взагалі аналізує «управлінські процеси», а не управлінську діяльність. Що далеко не одне і те саме. Хоча від ДСЯО навряд чи можна очікувати іншого: аналізу «процесів» від них вимагає закон. А ще є і певний рівень спеціальних знань (а швидше їхня відсутність) у тих, хто ці процеси вивчає та аналізує.

Між іншим, шукаючи інформацію про такі індикатори, ретельно занурився у матеріали сайту Університету менеджменту освіти та деяких університетів, які видають дипломи майбутнім освітянським керманічам. Занурився, а потім дивувався власній наївності: хотів знайти голку у величезній копиці бур'янів... Зрозуміло, що не знайшов. Чи погано шукав?

Хоч насправді такі індикатори давно мали б бути затверджені, якщо не законом, то постановою Уряду. І от в ситуації, коли таких індикаторів немає, то швидше і набагато простіше їх замінити у щорічних звітах показниками про досягнення здобувачів освіти чи педагогів.

Тому і немає за що критикувати керівника під час такого звітування. І керівнику це вигідно, адже якби такі індикатори були, то їхній аналіз або відмова від такого створили б умови для його критики. А кому це потрібно? Набагато краще без неї. А цапа-відбувайла за якісь проблеми у будь-якому колективі завжди можна знайти.

Третя причина. Замінюючи звіт про особисту управлінську діяльність звітом про роботу закладу освіти його керівник свідомо

(або несвідомо) делегує відповідальність на колектив, навіть якщо сам ухвалював те чи інше рішення. І директора в цьому контексті можна зрозуміти, адже він також має «виживати» в умовах постійної турбулентності; зростання неадекватних вимог з боку начальства; тиску різноманітних інспектуючих, наглядаючих і ревізуючих; дуремарства від «яжемать» тощо.

А коли винуватим у проблемах можна зробити колектив, то і керівнику стає легше жити на цьому світі. Що візьмеш із колективу?

Замість резюме.

Оці звіти, а швидше модель, за якою вони проводяться, жодного позитивного значення для удосконалення роботи, а тим більше для розвитку закладу освіти, не мають і не можуть мати. Це звичайне шоу, яке поповнює ряд подібних у нашій освітній системі.

Щоб звітування стало іншим, потрібно небагато. Це і формування управлінської аналітичної культури керівників закладів освіти, і розробка чітких індикаторів ефективності управлінської діяльності, і суттєве переосмислення формату такого річного звіту.

І найголовніше. Щоб цей звіт був ефективним, а не ефектним, керівник повинен його робити перед незалежними наглядовими радами, а не перед підлеглими. І доля керівника має залежати від того, як незалежна наглядова рада цей звіт прийме.

А поки такого не буде, то не варто гратися в ігри, які не мають жодного смислу. Крім одного: виставити світлини та інформацію у соцмережах і доповісти начальству, що «Звіт проведено» (<https://osvita.ua/blogs/94839/>). – 2025. – 17.06).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Оксен Лісовий, міністр освіти і науки України

Освіта – одна з найпрактичніших інвестицій у відновлення

Які навички потрібні для економіки відбудови? Це запитання лунає дедалі частіше

– і справедливо. Бо без людей, мотивованих і підготовлених, не буде можливим відновлення. А завдання держави – створити для цього умови.

Саме про це говорив на події «Human Capital Dimension at the URC 2025. Focusing on Return and Recovery».

Один із викликів, який стає щораз помітнішим, – це потреба краще поєднувати те, що пропонує система освіти, з реальними запитами економіки. І хоча цей розрив існував давно, війна зробила його особливо відчутним.

Довгі роки вважали, що лише університет відкриває шлях до успіху. Як наслідок – професійна освіта залишалася на периферії, а робітничі професії втрачали престиж. Сьогодні жми відчуваємо наслідки: бракелектромонтерів, водіїв, кухарів, зварювальників – усіх, хто відбудовуватиме країну буквально своїми руками.

Саме тому зміна професійної освіти – один із пріоритетів освітніх реформ. Ми системно оновлюємо інфраструктуру, змінюємо зміст програм у співпраці з бізнесом і міжнародними партнерами, повертаємо престижність робітничим професіям.

Окремий акцент – освіта дорослих. Багато українців сьогодні змінюють фах. Держава надає ваучери на навчання або можливість підвищення кваліфікації. Курси – інтенсивні, тривають до 6 місяців та орієнтовані на потреби ринку. Часто навчання відбувається безпосередньо на робочому місці.

Це не поодинокі ініціативи. Ми працюємо разом із Державною службою зайнятості, громадами, міжнародними партнерами. І вже бачимо результат:

понад 60% випускників профтехів працевлаштовуються або відкривають власну справу;

85% із них до навчання були безробітними понад пів року.

Освіта – одна з найпрактичніших інвестицій у відновлення. І наше завдання – зробити її доступною для кожного, хто цього потребує (<https://osvita.ua/blogs/94858/>). – 2025. – 19.06).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Костянтин Линьов, завідувач кафедри освітнього лідерства, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка.

Шкільна освіта на роздоріжжі: НУШ є класичною реформою «зверху»

Все, що сьогодні відбувається в середній освіті та навколо освіти, у взаєминах між освітянами та Міністерством освіти і науки, є нічим іншим, як проявом кризи. А криза потребує енергійних та конструктивних дій з її врегулювання та недопущення розростання негативних наслідків.

Перш за все потрібен аналіз стану, розуміння природи та масштабу проблеми. І головне: а які перспективи розвитку загальної середньої освіти, яке майбутнє ми бачимо для української школи?

По-перше, НУШ є класичною реформою «зверху». Реформа не спирається на підтримку освітян, батьків здобувачів освіти, адміністрації та засновників шкіл, більше того, вона не шукає цієї підтримки.

І якщо ще в минулому десятилітті міністерська команда пропагувала ідеї реформи загальної середньої освіти, пояснювала необхідність прийняття тих чи інших кроків, проводила громадські обговорення, то сьогодні така практика відсутня, або формалізована (вам треба – шукайте і під'єднуйтеся, ми виставили до обговорення). Новації здійснюються «з коліс», «на вчора», без апробації, аналізу наявних ресурсів.

Як приклад, рекомендації щодо оцінювання результатів навчання, затверджені наказом МОН від 2 серпня 2024 року, у час, коли більшість вчителів перебували у відпустці. А запровадження нових правил потрібно зробити вже з 1 вересня. Пам'ятаю розгубленість багатьох директорів шкіл, які просто не розуміли, що відбувається і як їм діяти. Перший вебінар, організований МОН щодо нових правил оцінювання, відбувся на початку жовтня.

Проведення реформи «зверху» передбачає, що організатори враховують філософію

загальної середньої освіти, мають стратегію і розуміють, які тактичні рішення повинні бути прийнятими.

Але, для прикладу, коли ви приходите на велике за розмірами підприємство, то там є посади головного інженера, головного конструктора та головного технолога. Конструктор керує роботами зі створення нового, або модернізації продукту, визначає його сутність та параметри. Інженер визначає технічну сторону випуску продукту. А технолог повинен дати відповідь, чи є у підприємства відповідні технології для випуску саме такого продукту.

А тепер ставимо собі запитання, а хто у нас на етапі реформи виступає головним конструктором, хто головним інженером, а хто головним технологом? Чи відповідають ці люди масштабу реформи? І чи взагалі у нас є відповідні ролі?

До того ж можемо констатувати відсутність консенсусу серед «владних еліт» щодо реформи освіти в цілому, та реформи НУШ в тому числі. Тому ми є свідками гоїдалок, коли приходить один міністр освіти і прискорює реформи, приходить наступний – та саботує реформи, або пропонує незрозумілі кроки, оприлюднюючи лише презентацію виступу на Кабміні.

Ми навіть не можемо прийти до консенсусу щодо використання термінів та понять. У Законі України «Про освіту» чітко визначені такі поняття як «заклад освіти», «компетентність». Але навіть МОН використовує у діловодстві поняття «навчальний заклад» та «компетенція», порушуючи статтю 1 Закону.

По-друге, готуючи та реалізуючи реформу, міністерська команда завжди вивчала іноземний досвід: фінської, польської, чеської, канадської, американської та інших шкіл. І це правильно. Тільки один нюанс: не вивчали вітчизняний досвід. Але ж у 90-х роках ми в Україні вже вирішували завдання підвищення якості освіти в школі. І як результат, з'явилися тодішні гімназії та ліцеї (часто – на базі дитячих садочків, які закривалися), які достатньо швидко вирішили проблему і стали драйверами змін в середній освіті.

Класичний приклад – життєдіяльність ліцею «Інтелект», який багато років очолював

український рейтинг шкіл за результатами проведення ЗНО. Інший приклад – авторська школа Миколи Гузика в Одеській області, де багато років тому була успішно реалізована ідея індивідуалізації навчання. А ще є приклади закладів освіти Харкова, Львова, інших міст. Сьогодні багато з цих закладів освіти приречені на зникнення.

По-третє, освіта не може функціонувати як царство у царстві. Освіта як галузь забезпечує кваліфікованими кадрами національну економіку, допомагає реалізувати загальнонаціональні плани та програми розвитку. Але проблема полягає у тому, що сама держава не дає орієнтири, яку країну вона буде, який вектор руху обрала, які галузі є пріоритетними для країни, яких фахівців освіта повинна готувати.

І тому ми, освітяни, вирішуємо ці питання самостійно, на свій розсуд, продукуючи юристів, менеджерів, фінансистів в необмежених кількостях. А те, що на математику та фізику ніхто з абітурієнтів не вступає, то хіба це наслідок лише роботи закладів вищої освіти?

Ще декілька тез. Ми вже десять років ведемо розмови про інтегровані курси в школі, вже є велика кількість модельних навчальних програм, але в університетах майбутні вчителі навчаються бути предметниками (математики, фізики, біології, хімії тощо), а не вчителем, скажімо, природничої освітньої галузі.

За результатами дослідження, проведеного «Освіторією» та дослідницькою агенцією FAMA, понад 40% учителів налаштовані піти з професії до 2030 року та лише половина студентів педагогічних спеціальностей планують працювати педагогами у школі найближчими роками. Якщо це не криза, то катастрофа.

У ситуації дефіциту вчителів ми змушені допустити у школи спеціалістів, які не мають педагогічної освіти. Проблема вже давно перезріла, але централізована система управління освітою не здатна гнучко реагувати на подібні виклики, у тому числі – відкриттям кваліфікаційних центрів, які б могли надавати професійну кваліфікацію вчителя.

Коли розпочиналася реформа освіти, вона декларувалася як масштабна, яка зачіпала

дошкільну, загальну середню (вона ж – НУШ), професійно-технічну, вищу освіту та науку. Передбачалося реалізувати комплексне рішення.

Але управлінський потенціал сьогоднішніх реформаторів не витримав випробування масштабом змін. Спостерігається фрагментація і відсутність можливості з різних пазлів створити цілісну картину.

Наступне. Освіта сприймається як галузь, яка забирає гроші з бюджету, а не як інфраструктурна галузь, що забезпечує розвиток країни. Тому намагання скоротити фінансування освіти, кількість закладів освіти є очевидним та мотивованим для владної верхівки.

Робота в освітній галузі відноситься до найменш оплачуваних у державі. Очевидно, що один з компонентів формули НУШ, а саме – «умотивований учитель, що має можливість розвиватися і свободу впроваджувати нові напрацювання», не реалізується.

Посилюється експлуатація вчителя в тому самому сенсі, про який писали класики марксизму-ленінізму. Сталою практикою став примус робити додаткові види робіт без оплати. Ненормований робочий день для вчителя став звичною практикою. І це ми ще не говоримо про керівників шкіл. Сьогодні ми не маємо підстав думати, що щось докорінно зміниться після закінчення війни.

Президент України в одному зі своїх виступів після проведення аудиту використання коштів, які надійшли від США, сказав, що гроші пішли на освіту, медицину тощо. В умовах повномасштабної війни фінансування освіти відбувається за рахунок іноземних коштів – це факт. Тоді виникає запитання, чи може відбутися реформа, на яку у держави відсутні ресурси? Чи зміниться ситуація після закінчення війни, коли потрібно буде розраховувати виключно на власні кошти в умовах відновлення зруйнованої країни?

Шкільна освіта відчуває потужний вплив проєктів, які реалізуються за рахунок грантів, отриманих від різних спонсорів. І логіка дій реформаторів керується часто тим, на що отримані ці кошти.

Множина потрібних кроків не здійснюються через відсутність фінансування, або брак розуміння проблем.

Наприклад, з часу прийняття Закону України «Про освіту» існує норма про корпоративні заклади освіти, засновані на принципі державно-приватного партнерства. Маючи кризу в освіті, проблеми з фінансуванням, МОН до сих пір не має стратегії розвитку приватних закладів освіти та залишає «мертвою» норму про корпоративний заклад освіти.

Якщо якість освіти сприймалася як наріжний камінь реформи, такий собі локомотив, який тягне всі інші вагончики за собою, то з початку повномасштабної війни акцент змістився у напрямку забезпечення безпеки учасників освітнього процесу.

Чи можемо ми мати два пріоритети в освіті одночасно? Чи потрібно нам скоригувати тактичні кроки в реалізації реформи відповідно до обставин, у яких ми опинилися? Автор не має готових відповідей на вищенаведені запитання, це предмет для дискусій у професійному середовищі.

Ще одна річ, про яку необхідно сказати. У проведенні реформи ефективно задіяння вертикалі влади залишається під великим сумнівом. Як один з прикладів, МОН, офіс реформ постійно спілкуються про реформу безпосередньо з вчителем або тренерами, які потім будуть вчити вчителів. І, здавалося б, у цьому є свій сенс.

Але в реаліях, учитель залишається сам-на-сам з реформою. Осторонь реформи залишаються освітні інституції, керівники шкіл, районні управління освіти тощо.

Мені як історику за базовою освітою спадає на думку аналогія. Стан української школи можна порівняти зі станом, у якому перебували «уральські заводи у пореформеній російській імперії».

Підведемо підсумки.

Реформі НУШ не вистачає широкої підтримки освітян, учнів, їхніх батьків, місцевих громад. Вчительство не стало активною стороною змін.

Брак фінансування перекреслює шанси на успішне проведення реформи школи.

Відсутність ресурсів компенсується за рахунок жорсткої експлуатації освітян. Масштаб,

швидкість змін, наростання складності призводить до втоми та вигорання вчителя.

Проблема реалізації реформи НУШ має яскраво виражений управлінський характер. Суспільство піддає сумніву наявність ефективної кадрової політики в освіті.

Ми плануємо зміни у дошкільній освіті, середній, вищій, професійно-технічній. Але єдине, що ми не збираємося реформувати – це управління освітою. Ми навіть не ставимо перед собою таких завдань.

Посилюється централізація управління освітою та консерватизм в суспільстві.

Що робити? Зупинка реформи може остаточно зруйнувати середню освіту. Повертатися нікуди. Позаду – руїни. Якщо йти вперед, незважаючи ні на що, включаючи «шалений принтер» продукування новачій, це прямий шлях до революційної ситуації, коли «верхи» не можуть управляти по-старому, а «низи» – не хочуть жити по-старому.

Перед тим, як пропонувати кроки щодо виходу зі стану кризи, дозволю собі апелювати до світових тенденцій розвитку освіти, в першу чергу, це:

перехід до інформаційної стадії розвитку суспільства повинен диктувати в суспільстві запит на якісну освіту;

централізація змінюється децентралізацією, а концентрація – деконцентрацією;

ми всі стали свідками закінчення глобалізації, тож спиратися потрібно на місцеві (регіональні) потреби;

широке впровадження в освіті державно-приватного партнерства; жодна країна не може собі дозволити фінансування освіти за рахунок державних коштів;

плекання «трьох китів», на яких тримається сучасна освіта: свобода, індивідуальність, різноманітність.

Тож перше, що потрібно зробити, – це організувати та долучити українське суспільство до широкої дискусії щодо бачення, якою повинна бути школа в Україні. Майбутнє повинно народитися у плавильному казані суспільної думки, відповідати ідеям свободи, індивідуальності та різноманітності. Українська школа повинна бути різною!

Друге – законодавець повинен передати функцію середньої освіти від держави до органів місцевого самоврядування разом з відповідним бюджетним фінансуванням. Таким чином ми інституційно закріпимо право на пошук кращих моделей для подальшого розвитку освіти в Україні. Ми запустимо механізм конкуренції цих моделей. Саме місцева громада буде визначати, який заклад освіти буде ліцеєм, а який – гімназією, що фінансувати, а що – ні.

Третє – у разі реалізації попереднього потрібна буде реформа системи управління освітою, починаючи з центральних органів влади і закінчуючи школою безпосередньо.

Четверте – в Україні нарешті повинні з'явитися особистості, які своїми іменами будуть відповідати за реалізацію реформи. Повинні з'явитися генеральний конструктор, генеральний інженер, головний технолог. І щоб ми всі знали ці прізвища. Варіант призначення людини, яка не має жодного стосунку до середньої освіти або не має стратегічного мислення, не приймається.

П'яте – потреби батьків здобувачів освіти є різними. Одним бачиться майбутнє дітей студентами провідних університетів країни та світу, які увійдуть в економічну та політичну еліту. Другі хочуть, щоб діти в майбутньому здобули професію, здатну забезпечити гідну роботу та заробітну плату. Треті потребують масової школи і не мають великих амбіцій щодо майбутнього. Отже, маємо як мінімум три підходи до розуміння того, якою повинна бути школа.

Шосте – реалізація освітньої політики в країні повинна спиратися на державно-приватне партнерство. Саме корпоративні заклади освіти можуть і повинні стати тими «точками зросту», тими проєктними майстернями, де апробуються інновації, створюються нові продукти та освітні технології.

Це далеко не повний перелік пропозицій. І жодна людина не може самотужки визначити все необхідне. Це колективна, суспільна робота. А, враховуючи наш час, який характеризується швидкоплинністю і, як наслідок, невизначеністю, ця робота

з майбутнім української середньої освіти суспільства (<https://osvita.ua/blogs/94863/>). – бачиться як необхідна діяльність українського 2025. – 20.06).

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

№ 12 (298) 2025

Інформаційно-аналітичний бюлетень

на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Ідентифікатор медіа R30-01101

Редактори:

А. Берегельська, Я. Маленко

Комп'ютерна верстка:

Н. Крапіва

Підп. до друку 15.06.2025

Формат 60х90/8. Обл.-вид. арк. 4,95.

Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач

Національна бібліотека України

імені В. І. Вернадського

03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3

siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта

видавничої справи до Державного реєстру видавців,

виготовлювачів і розповсюджувачів

видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.